

KIRKEGÅRDEN

Oktober 2015

35. årgang

5

BIKAB

AFFALDSSORTERING

BIKAB affaldssorterings skab er udviklet og tilpasset kirkegårdens behov for biologisk og ikke biologisk affaldssortering.

Skabet er ergonomisk let at arbejde med, idet affaldslågerne svinges ud, så der undgås besværlige løft.

Hver sortering indeholder 100 ltr. plast spand. Som tilvalg leveres Bikab også med praktisk redskabsholder monteret bag på skabet.

Ønsker du affaldsvogne i skabet har vi udviklet BIKAB-flex, der i modsætning til spandene tømmes med 110 ltr. vogn på hjul.

For Bikab og Bikab-flex gælder det for begge skabe at de leveres som dobbelt eller enkelt skab.

Vil du vide mere eller se skabet, er du meget velkommen til at kontakte os.

TLF.: 7023 2999
WWW.G9.DK

INDHOLD

---

s. 04	FDKs og DKLs årsmøde 2015
s. 16	Indtryk fra Have og Landskab 2015
s. 24	Gravmindeudstilling på Kerteminde Kirkegård
s. 30	Fremtidens kirkegårde
s. 32	Fælles begravelsesplads for dyr og mennesker
s. 34	Muslimske begravelseskikke
s. 36	Hærværk på muslimske gravsteder
s. 38	MUS med værdi
s. 42	Profil – Susan Skovbjerg Jensen
s. 44	”En god staude til kirkegården”
s. 46	Paragraffen
s. 48	Kort nyt
s. 50	Kalender

FORSIDE:

Den 4. september åbnede gravmindeudstillingen 'Fremtidens Kirkegårde' på Kerteminde Kirkegård, hvor den kan ses indtil udgangen af oktober i år. Men inden da havde dele af udstillingen, og andre af de udstillende kunstneres værker, været med på Have & Landskab 2015 i Slagelse. Gravmindet er udført af glaskunstner Ivan Boytler. Foto: Lene H. Jensen.

REDAKTION

Redaktør:

Lene Halkjær Jensen,
Humblebæk Kirkegård
Tlf. 2624 7228 – Fax 4919 1142
E-mail: lene.bladet@mail.dk

Jens Dejgaard Jensen,
Silkeborg Kirkegårde og Krematorium
Tlf. 2393 9300
E-mail: jdj@hvejsel.eu

Casper Nicolai Khalik Pagh Vett
Odense Kommunale Kirkegårde
E-mail: cnpv@odense.dk

Redaktion:

Jens Zorn Thorsen,
Vejle Kirker og Kirkegårde
E-mail: jeztho@gmail.com

Jørn Skov
Tønder Kirkegård
E-mail: tonder-kirkegaard@mail.tele.dk

Sekretariat:

Foreningen af Danske Kirkegårdsledere
Hørsholm Kirkegård
Tlf. 4586 0584 – Fax 4586 4157
E-mail: kontor@danskekirkegaarde.dk

Tommy Christensen,
Svendborg Kirkegårde og Krematorium
E-mail: tc@svendborg-kirkegaarde.dk

Asger Christensen,
Hørsholm Kirkegård
E-mail: asger@hoersholmkirkegaard.dk

Layout og tryk:

Jello ApS
Tlf. 3145 0050
E-mail: da@jello.dk

Redaktionelt stof og annoncer til 'KIRKEGÅRDEN' nr. 6, 2015 sendes til lene.bladet@mail.dk senest d. 15. november 2015
Artiklernes indhold er ikke nødvendigvis et udtryk for Redaktionens, FDK's eller DKL's holdning.

FDK'S OG DKL'S ÅRSMØDE 2015

Tekst og foto af
KIRKEGÅRDENS's redaktion

Årsmødet 2015 blev afholdt på Hotel Scandic The Reef i Frederikshavn i smukt sensommervejr. I alt 105 medlemmer og gæster fra nær og fjern, havde taget turen til Frederikshavn.

Efter en velkomst ved FDK's formand Klaus Frederiksen, var det tid til at tage hul på årsmødets program, startende med repræsentanter fra Aalborg og Københavns Kommuner, der holdt indlæg om udviklingsplaner for kirkegårdene i de 2 kommuner. Begge byer står, som mange andre, over for problematikken med for meget plads som følge af de ændrede begravelsesmønstre. Det giver strukturelle udfordringer når kirkegårdenes rammer nedbrydes, karakter og identitet opløses og kirkegårdene bliver ensartede.

Det var interessante indlæg, hvor Aalborg kunne fortælle om konkrete udviklingsplaner, mens København havde fokus på den proces, de stadig er i, dog med en færdig udviklingsplan for Bispebjerg Kirkegård.

Udviklingsplaner for Aalborg kommunale kirkegårde

Ved afdelingsleder Marianne Jensen.

Ålborg har arbejdet med godkendte udviklingsplaner for de tre kommunale kirkegårde siden 2011. Forud herfor ligger et toårigt arbejde med at researche på bl.a. kultur- og samfundsudviklingen.

Ålborg har tre kommunale kirkegårde, der indgår som en vigtig del af de grønne strøg i byen.

Udviklingsplanen skal regulere kirkegårdene i fremtiden og opererer på flere plan for bl.a. struktur, færdsel, indretning og brug.

Målet for kirkegårdene er at styrke identiteten og forskellighedigheden på de enkelte kirkegårde og er:

1. Fælles begravelsesplads for alle borgere i Ålborg ankomende.
2. Kirkegårdene skal være rekreative rum til ro, fordy-

Som et led i udviklingsplanen for Østre kirkegård i Aalborg, har man lukket for nysalg af gravsteder i afdeling Firkanten. Det er håbet, at man i 2030 kan begynde en omlægning af denne afdeling. Jf. udviklingsplanen har man bl.a. også flyttet ca. 50 forholdsvis nyplantede *Prunus avium* 'Plena' til en placering langs den ydre allé omkring kirkegårdens gravrum.

belse og refleksion.

3. Kirkegårdene skal være grønne og have høj landskabsarkitektonisk kvalitet.
4. De kulturhistoriske værdier skal bevares og synliggøres.
5. Den overordnede landskabelige struktur skal skabe helhed.
6. Fleksibel indretning, så kirkegårdene løbende kan tilpasses behov og ønsker.

Beplantningsudtrykket skal variere fra det 'plejede' til det 'vilde'.

Udviklingsplanen beskriver en række temaer, som behandles:

1. Eksisterende forhold.
2. Kulturhistoriske værdier.
3. Den overordnede struktur.
4. Bepantning.
5. Veje og stier.
6. Bygninger.

Det har været vigtigt at tage hensyn til kirkegårdenes individuelle karakteristika og styrke dem i udviklingen. Aalborg betegner deres kirkegårde som hhv. bykirkegård, skovkirkegård og havekirkegård.

Opfølgingsplan

Siden planens godkendelse i 2011 er der lavet en opfølgingsplan indeholdende en grov økonomiberegning på realisering af planen på ca. 40 mio. kr., hvilket svarer til ca. 1 mio. kr. årligt.

Opfølgingsplanen bearbejder emnerne:

- Forskellige landskabskarakterer
- Fleksibel indretning med gridnet til gravsteder (kiste 1,5*3m og urne 1,5*1,5m).
- Tidsplan for lukning og genåbning af gravrum.
- Katalog over inventar.
- Bevaringsværdige gravsteder.
- Etapeplan i 7 etaper af 5 år.

Udviklingsplaner for Københavns kommunale kirkegårde

Ved Skov- og Landskabsingeniør Boris Koppel.

København er som omtalt stadig i proces. Baggrunden er for en stor dels vedkommende den samme som Ålborg, med megen ledig plads, manglende karakter og identitet og dertil en øget befolkningsvækst på ca. 1000 personer om måneden, der lægger et øget pres på byens grønne områder.

Københavns Kirkegårde består af fem kirkegårde med et samlet areal på 130 ha.

Overordnet fokus i processen:

1. Kirkegården som begravelsesplads.
2. De kulturhistoriske og landskabelige værdier.
3. Nyt indhold og nye funktioner.
4. Flexibilitet til fordel for de fremtidige ønsker.

Konkretiseret fokus i processen:

1. Tydelig orientering mellem rekreation og begravelse.
2. Styr på de grønne strukturer.
3. Inviter omverdenen ind.
4. Bedre rekreative rum.

Forskellige strategiske fokusområder og kommunale politikker har også stor betydning for kirkegårdenes udviklingsplaner omkring emner som indhold, funktion og relationer til omgivelserne.

København har anvendt en metode til vidensindsamling, der bl.a. inddrager omverdenen gennem workshops med brugere, bedemænd og interview med kirkegårdenes kunder.

Desuden har man via en antropologisk analyse afdækket fem spændingsfelter, hvor interessekonflikter potentielt kan opstå.

Afdeling 'Cirklen' er anlagt på jomfruelig kirkegårdsjord. Her skal både være gravsteder med plade i græs, gravsteder med mulighed for gravminde i de lave stauedebede, samt helt umarkerede gravpladser i de høje stauedebede. I forbindelse med tilplantningen, blev der lavet forsøg med plantning i sterilgrus.

Kollektiv ressource	vs	Personligt rum
Hyldest til livet	vs	Rum til sorg
Plads til alle	vs	Ikke plads til al adfærd
Hjemmevant	vs	Fremmedgjort
Tidløst sted	vs	Sted i udvikling

Det har resulteret i en politik for udvikling af Københavns kirkegårde mod 2065, hvor der for hver enkelt kirkegård udarbejdes en udviklingsplan. Dog er Assistens sat i bero, indtil der foreligger en endelig fredningsdeklaration.

GIAS er nu godt i gang – og hvad så??

Stiftskontorcheferne Bodil Abildgård og Jette Madsen gennemgik nogle af de hårde facts om GIAS: Siden GIAS blev søsat i september 2012, er der i alt blevet oprettet 148.753 aftaler til en samlet "værdi" af 1.685.505.000 kr. I 2015 er der restancer på de obligatoriske aftaler, svarende til et beløb på knap 9 millioner kroner (Aftaler hvor betalingsfristen ikke er overskredet, er dog ikke sorteret fra dette beløb...) GIAS Center udsender betalingspåmindelser hver uge – og det er ikke én af de foretrukne beskæftigel-

ser, da det udløser en mindre telefonstorm med spørgsmål og klager. De hyppigste reaktioner er flg.:

- At aftalen betales
- At gravstedsejeren aldrig har fået et tilbud
- At gravstedsejeren ikke vil betale for et tilbud
- At de pårørende ikke troede, at det kostede noget, når der er tale om en urnenedsættelse i den anonyme fællesgrav

Stiftskontorcheferne opfordrede til dialog med de pårørende, så nogle af de førnævnte misforståelser kunne undgås.

I den kommende version af GIAS, vil det blive muligt at se den seneste rykker på en ubetalt aftale og der arbejdes på en brugervejledning. Fremtidige aftaler fra det gamle system bør tjekkes, indtil alle er trådt i kraft.

I den efterfølgende spørgerunde blev flg. nævnt:

- At betalingspåmindelserne for de frivillige aftaler godt kunne formuleres mere høfligt.
- At kirkegårdene skam tager dialogen med de pårø-

I 2014 blev der foretaget 2.400 kremeringer i de 2 ovne i krematoriet på Østre kirkegård i Aalborg. Indretningen i Kapelsalen ved krematoriet er ganske neutral, og kan hurtigt gøres klar til en handling for andre religiøse trosretninger, ved at fjerne det ophængte kors.

rende, men at der vel også arbejdes på forbedringer af GIAS?

- At brugen af ordet 'tilbud' på obligatoriske aftaler er et problem, der måske kunne løses ved at aftaler med obligatorisk indhold oprettes som en faktura og ordet 'tilbud' fjernes.
- At 'Lokalfaktura' og masseindbetaling er en god løsning, når den kommer til at fungere som lovet.

Bodil Abildgård og Jette Madsen kunne fortælle, at der er brugt megen tid på at få søstersystemet KAS til at fungere, men at det nu er tid til at kigge på GIAS: Ønskelisten skal prioriteres, og der skal findes penge til eventuelle ændringer. Der arbejdes på at få masseindbetalingen til at fungere, men at det er en politisk beslutning om 'Lokalfaktura' og masseindbetaling skal være tilgængelig for alle kirkegårde. Der blev udtrykt et ønske om, at stiftskontorcheferne lyttede til ønskerne og forsøgte at 'trykke de rette personer på maven': På sigt kunne det måske også medvirke til at sænke stressniveauet i GIAS Center...

Drivkraft og viljestyrke

Ole Mose Nielsens historie handler om viljestyrke til at gennemføre et projekt.

Projektets sværhedsgrad og ambitionsniveau er højt fra begyndelsen, i forhold til Ole Moses kompetencer ved udgangspunktet, og Ole Mose bliver derfor adskillige

gange udfordret til det yderste på sine fysiske og mentale grænser.

Ole Mose beslutter sig nemlig for at udfordre sig selv, ved at løbe 7 marathons á 42,195 km på 7 dage på 7 kontinenter, svømme de 27 km der adskiller Europa og Afrika ved Gibraltarstrædet, cykle 1.260 km rundt om Titicaca søen i 3,8 km's højde, samt bestige verdens højeste bjerg, Mount Everest på 8.848 m. Alt sammen indenfor 3 måneder og et budget på kr. 800.000,-. Og som nævnt, med udgangspunkt i beskedne eller ingen erfaringer med løb, cykling, svømning og bjergbestigning.

Ole Mose søger i udfordringen de uforudsigelige hændelser, der udfordrer ikke blot hans styrker, men også hans stædighed til at fuldføre projektet på trods af næsten umenneskelige udfordringer.

Projektet lykkedes for ham og er nu grundlaget for foredraget om drivkraft og viljestyrke, fortalt med humor og energi, og til eftertanke for jordbundne kirkegårdsledere.

FDK's generalforsamling

Bestyrelsens beretning v. formand Klaus Frederiksen

OK 2015 blev ikke nogen lønfest og de 11,7 millioner, der er afsat til lokallønsforhandlinger, skal fordeles på en lang række organisationer, så heller ikke her er der meget at komme efter. På AC og OTK området er der indgået aftale

Dronninglund Kirkegård er ualmindeligt blomstrende og velholdt. Årsmødeprogrammet gav god tid til at studere de mange smukke detaljer.

om lokalt aftalte tillæg. CO10 og FDK har dog ikke ønsket denne løsning, pga. at man så samtidig giver afkald på muligheden for omklassificering af de enkelte stillinger. Bestyrelsen håber på god tilslutning, når Nordisk Kongres i 2017 afholdes i København. FDK's årsmøde dette år, vil blive afholdt dagen før den Nordiske Kongres starter. I forbindelse med kongressen, vil der blive afholdt en gravmindekonkurrence.

Kirkegårdskonferencen på Nyborg Strand var den hidtil bedst besøgte – og FDK håber man fortsat vil støtte op om denne dag, der arrangeres i samarbejde med forskningscenteret for Skov og Landskab, Landsforeningen af Menighedsråd og FAKK.

Uffe Strandberg Larsen fra Taastrup Nykirke Kirkegård er kommet med i gruppen af kursusplanlæggere.

Som de foregående år har FDK bistået kolleger, der er kommet i problemer på deres kirkegård. Og der skal lyde en stor opfordring til, at man sætter sig ind i sit arbejds-

område og benytter sig af den viden og erfaring man kan hente i ERFA-grupper, temadage og på FDK's lederkurser. I øjeblikket arbejdes der stadig på at færdiggøre flere nye IT-systemer: Både FLØS 2, Den Digitale Dødsanmeldelse og Lokalfaktura/ masseafregning af obligatoriske aftaler, har været længe undervejs, til stor frustration for mange.

Der er nedsat en arbejdsgruppe, der arbejder på at finde en løsning for de store kirkegårdsforvaltninger, der tidligere havde en bestyrelse og særskilt regnskab.

FDK har indsamlet oplysninger om løn niveauet for gartnere og gartneriarbejdere på kirkegårdene i FDK's regi. Resultatet vil blive sendt til FDK's medlemmer og kan være en hjælp i fremtidige forhandlinger om Ny Løn.

Øvrige beretninger

Bladet "Kirkegården": Lene Halkjær Jensen takkede for bidragene til bladet. Der skal laves et særnummer med nogle af de mere specielle eller særprægede danske kirkegårde: Så har man kendskab til en kirkegård, der kunne

I 2012 blev der bygget nye flotte kontor-, mandskabs- og maskinfaciliteter på Dronninglund Kirkegård. Dem var der vist flere af årsmødedeltagerne, der godt kunne misunde en lille smule...

fortjene en plads i dette nummer, må man meget gerne kontakte redaktionen. Redaktionen vil også følge op på, hvordan det er gået med takstberegningen og særligt indførelsen af en særskilt takst for klipning af hæk.

Efteruddannelse og kursusvirksomhed: Dick Kreinø orienterede om FDK's kurser. Der har været afholdt 2 administrationskurser siden sidste årsmøde. De gentages efter behov og er meget relevante for de nye medlemmer af FDK. Kontakt sekretariatet på Hørsholm Kirkegård, hvis du er interesseret i at komme på administrationskursus eller et af lederkurserne. Kurserne oprettes efter behov. Dick Kreinø opfordrede til at man søger midler fra Kompetencefonden, selvom der ikke er de store beløb til rådighed på FDK's område.

PartnerLandskab: Birgit Møller Bach fortalte om projektet med udviklingsplaner, som FDK er med til at finansiere via overskuddet fra kirkegårdskonferencen. Der vil blive lavet en A3-folder, der sendes ud som et indstik i KIRKEGÅRDEN, Landsbygraveren og i Landsforeningen af menighedsråds blad. Der vil også blive lavet en hjemmeside, hvor man kan finde tips og inspiration til udarbejdelsen af en udviklingsplan.

Regnskab og budget

Henning Lektonen fremlagde regnskabet for 2014 og budget for 2016. Begge dele blev godkendt.

Valg

Klaus Frederiksen blev genvalgt som formand. Vagn Andersen blev genvalgt til bestyrelsen. Birgit Møller Bach og Erik Søvnald modtog ikke genvalg. I stedet trådte suppleanterne Rikke Nørulf (Brande) og Jesper Søbjerg Larsen (Glostrup) ind i bestyrelsen. Kaj Beck-Hansen (Sønderborg) og Søren Trab Christensen (Nykøbing Mors) blev valgt som suppleanter.

Der var genvalg til Tommy Christensen og Christian Spure Hansen som revisor hhv. revisorsuppleant.

Årsmøde 2016 og 2017

Årsmødet 2016 afholdes på Hotel Scandic i Silkeborg og i 2017 afholdes en forkortet udgave i forbindelse med den Nordiske Kongres i København. Bestyrelsen modtager gerne forslag til foredrag på årsmøderne.

Eventuelt

Klaus Frederiksen sluttede generalforsamlingen af med at takke for genvalget, samt takke Birgit Møller Bach og Erik Søvnald for deres indsats i FDK's bestyrelse. FDK's generalforsamling blev afviklet med Jens Zorn Thorsen som dirigent.

Årsmødets ekskursion

Allan Kristoffersen og Leif Thomsen viste rundt på Aalborg Østre kirkegård og her kunne årsmødets deltagere se dele af udviklingsplanen omsat til virkelighed.

På Fladstrand kirkegård i Frederikshavn svarer antallet af urnegravsteder ikke helt til behovet. En af kirkegårdens afdelinger med kiste-grave er derfor udset til at skulle omlægges til urnegrave. Men det tager tid...

Bl.a. den nye afdeling 'Cirklen', der er tilplantet i løbet af efteråret '13 og foråret '14, med meget blandede staudebede. I den forbindelse blev der lavet forsøg med brug af sterilgrus: Halvdelen af stauderne blev dækket med et 10 cm. tykt lag sterilgrus efter plantningen. Enkelte af græsserne i forsøget med sterilgrus måtte efterplantes, men ellers har der været en stor besparelse på renholdelsen i etableringsfasen. Ved anlæggelsen blev der fjernet 200 tons sten fra jorden, sat 1.200 meter aluminiumskant og plantet 30.000 stauder.

I kapellet er der ca. 300 begravelseshandlinger om året. Klokkerne i krematoriets skorsten bruges ikke længere, pga. klager fra naboerne.

Vedligeholdelsen af Aalborg kommunale kirkegårde har tidligere været udliciteret, men passes nu af kommunens egne folk. Resultatet var ikke tilfredsstillende. Kirkegårdenes samlede areal er på 31 hektar, hvoraf ca. 8,4 hektar er gravstedsareal. Der er i alt ansat 24 personer til at varetage drift og administration af kirkegårdene og krematoriet. Fem medarbejdere er fast på Østre Kirkegård, til at varetage gartnerarbejde og kapeltjeneste. Heraf arbejder tre medarbejdere også på skift i krematoriet. De er ansat på Østre Kirkegård, men kan i spidsbelastninger hjælpe til på de andre kirkegårde eller i de grønne områder udenfor kirkegårdene.

Her efter gik turen nord på igen. Dronninglund kirkegård ligger i tilknytning til Dronninglund Slot, der i dag bruges som hotel. Kirken er del af selve slottet. Kirkegården i Dronninglund er ualmindeligt velholdt og blomstrende og er udvidet af flere omgange. I 2007 blev der indgået et samarbejde med 3 mindre landsbykirkegårde, og de 12 ansatte passer nu ca. 4 hektar kirkegård, 4 kirker, 2 præstegårdshaver og en sognegård.

Ekskursionen sluttede på Fladstrand kirkegård i Frederikshavn. Kirkegården er på ca. 7,5 hektar og er en traditionel bykirkegård, med mange kistegrave og alt for få urnegrave. Urnegrave er der dog masser af på sognets anden kirkegård; Fladbjerg. Ved Frederikshavn kirkegårde er der ansat 18 medarbejdere til at varetage driften af de i alt 20 hektar kirkegård. Der er ca. 300 begravelseshandlinger om året, hvoraf ca. 70 % er bisættelser.

Efter besøget på Fladstrand kirkegård skulle årsmødedeltagerne selv finde vej tilbage til hotellet, hvor dagens program fortsatte med det seneste nyt fra EG-Brandsoft - og for nogle - med DKL's generalforsamling.

Visioner for Brandsofts IT-system

Ved Frank Hansen, EG-Brandsoft.

Vi må formode at vi har en digital dødsanmeldelse lige om hjørnet? Vi har i hvert tilfælde testet den i 1½ år, startede Frank Hansen med at sige. Men han sagde også,

Kistesænkerassistenten afprøves i øjeblikket på kirkegårdene i Frederikshavn. Kirkegårdens personale giver udtryk for, at den fungerer rigtig fint og er med til at give en rolig og værdig nedsækning af kisten.

at man ser bedemænd, som får større adgang til selvbetjening, med hensyn til bl.a. at booke tider i kapel og kirke, de kan selv oprette sager ved aflevering af kiste på krematoriet osv. Endvidere ser vi også en større grad af selvbetjening for pårørende med denne digitalisering, som gør det muligt at foretage mange forretningsgange i forhold til kirkegården selv.

Den digitale dødsanmeldelse er en fordel for både pårørende og bedemænd, som med dette redskab kan gøre tingene færdige, enten hos bedemanden eller hjemme ved de pårørende. Papirgangen klares elektronisk og man kan følge sagen i systemet. Den enkelte borger foretager selv anmodning via borger.dk og systemet guider brugeren igennem processen, med bl.a. valg af kirkegård, og krematorie hvis det er en bisættelse, det drejer sig om. Hele tiden har bedemanden mulighed for at følge sagen, hvis man har valgt at involvere en sådan. Myndigheden involveres når der foreligger en sag til godkendelse, der træffes afgørelse som synliggøres for bedemand, krematorium og kirkegård og udløser slutteligt en e-boks forsendelse til anmelder. Sagen er således slut for myndigheden, men kan først endeligt afsluttes når afdøde er nedsat i gravstedet. Sagen er hermed låst og data gemt i personsag. Den digitale dødsanmeldelse vil med forskellige justeringer også blive et særdeles brugbart redskab for kirkegård og krematorium.

Frank Hansen afsluttede sit indlæg med at konkludere, at implementeringen af den digitale dødsanmeldelse efterhånden har været undervejs i nogle år og set med de optimistiske briller, skulle der være mulighed for at alle kirkegårde og ikke kun test-kirkegårdene, i dette land kan hoppe på vognen i løbet 2016.

DKL's generalforsamling

Der var et pænt fremmøde på generalforsamlingen. Som stemmetællere blev valgt en repræsentant for Odense Krematorium og en fra Bispebjerg krematorium.

Lars-Jep Elleby fra Rønne krematorium blev herefter valgt til dirigent for generalforsamlingen, og han gav straks formanden ordet. Som tidligere år var formandens beretning blevet fremsendt til de enkelte krematorier god tid i forvejen, så spørgsmålet til generalforsamlingen var, om der var kommentarer til formandens beretning, og dette var ikke tilfældet.

Ud over den fremsendte formandsberetning blev det slået fast at det er det enkelte krematorium, der godkender kister til kremering. Det er op til den enkelte forvaltning om man ønsker at følge DKL's vejledninger og råd.

Formanden orienterede om et kommende kursus, hvor der på nuværende tidspunkt var 17 tilmeldte. Generalforsamlingen blev orienteret om at man fra DKL's side, i sager af

Fladstrand Kirkegård rummer en stor afdeling for de tyske flygtninge fra 2. Verdenskrig, samt en række fine gamle gravminder.

almen interesse, har økonomi til at tilknytte konsulent til forskellige opgaver til gavn for medlemsforvaltningerne. Formandens beretning blev godkendt.

Tom Olsen fremlagde regnskab 2014 og gennemgik dette samt budgetforslag for 2016. Begge dele blev godkendt af generalforsamlingen.

Med hensyn til valg til bestyrelsen var der genvalg over hele linjen; til både bestyrelse, suppleant, revisorer og revisorsuppleant.

Under eventuelt fortalte Ingeniør Søren Jepsen om egne og firmaets kompetencer, med henblik på kommende rådgivningsopgaver for DKL.

Formand Allan Vest takkede dirigent og forsamling for en hurtig og god generalforsamling.

APV – Følger vi op på det

På årsmødet sidste dag gennemgik, Hans Hjerrild menighedsrådsmedlemmernes og kirkegårdsledernes forpligtigelser til arbejdsmiljø arbejdet i sognene.

Virksomhedslederens ansvar beskrives i arbejdsmiljølovens §§ 15-22.

På ledelsessiden skal kirkegårdsledere, kirkegårdsassi-

stenter, driftsledere, administrationschefer og kontaktpersoner gennemgå det lovpligtige arbejdsmiljøkursus og de er fødte medlemmer af arbejdsmiljøudvalget.

Arbejdsmiljøudvalget er forpligtet til at holde et planlægningsmøde, arbejdsmiljødrøftelsen, en gang om året og skal i øvrigt kun mødes efter behov resten af året.

Der skal udarbejdes en APV (Arbejdspladsvurdering) hver 3. år og det er nyttigt at tage udgangspunkt i APV'ens forbedringspunkter når arbejdsmiljøudvalget mødes.

Alle arbejdspladser med 10 ansatte og derover skal have en arbejdsmiljøgruppe eller arbejdsmiljøorganisation, hvilket også gælder sognene, der som oftest har et kor og dermed overstiger 10 ansatte, idet det er antallet af personer, der enten er ansat i sognets bygninger mv., der er grundlaget for definitionen af det endelige antal ansatte. Arbejdsmiljøgrupperne på kirkegårdene og de øvrige arbejdsmiljøgrupperinger og arbejdsmiljørepræsentanter for andre faggrupper, som f.eks. præsterne, er forpligtet til at samarbejde og koordinere arbejdsmiljøarbejdet lokalt. Men to arbejdsmiljøorganisationer fra hver deres særskilt CVR-registrerede sogn, må ikke sammenlægges i et samarbejde.

Ansvaret for arbejdsmiljøet er fælles for ledelsen og de ansatte, og defineres som det subjektive og det objektive ansvar.

Et arbejdsbord med fastlænket havesaks til brug for kirkegårdens besøgende, er et sjældent syn på kirkegårdene. Fra Aalborg Østre kirkegård.

Ved det subjektive ansvar er ”det den enkelte person, der skal have optrådt uagtsomt, groft uagtsomt eller forsægtligt. Også den der medvirker ved handlingen påtager sig et ansvar.”

Ved det objektive ansvar er ”det arbejdsgiveren der skal stå inde for, hvad de ansatte laver af skader og ulykker.” Pointen med det objektive ansvar er, at det er lederen, som kulturbærer og ansvarshavende, der skal informere om reglerne og at de, der ikke følger dem, ikke kan være ansat på den pågældende arbejdsplads. Ansatte kan dømmes hvis det kan påvises at de er blevet instrueret.

Nyttige links:

www.kirketrivsel.dk
www.arbejdstilsynet.dk
www.bar-web.dk

Nye regler for gravminderegistrering

Ved Stine Helweg, Kirkegårdsvejleder ved Københavns Kirkegårde.

I 2014 blev den oprindelige lov om bevaring af gravminder, afløst af en ny lovbekendtgørelse (LBK nr. 23 af 29.3.2014) med tilhørende vejledning.

Der er en lang række ændringer i loven. Her vil kun blive omtalt de vigtigste.

Tidligere var det uklart hvem der havde initiativretten til registrering af bevaringsværdige gravminder. Det er stadig tilfældet for de kommunale kirkegårde, mens det nu er fastslået, at det er menighedsrådene der har forpligtelsen til at udarbejde en plan for registreringen på folkekirkens kirkegårde.

Kirkegårdenes kulturværdier var fremhævet i den tidligere lov, mens det i den nuværende er meget neddroset, og underliggende skal det forstås, at der er registreret for meget af tvivlsom karakter.

Udvælgelseskriteriet for de bevaringsværdige gravminder er flyttet fra at omfatte den enkelte kirkegård, til at kirkegårdene i provstiet skal vurderes samlet, så ikke hver eneste kirkegård i et provsti gemmer et eksemplar af den samme gravmindetype.

Ligeledes udgår, at gravminder der er mere end 100 år gamle, som tidligere burde anses for at være bevaringsværdige, ikke længere er det. Dog kan det indgå som et af kriterierne for registrering, såfremt mindst et kriterium mere er opfyldt.

Udsmykning og særlige inskriptioner på et gravminde var tidligere et kriterie for registrering. Det er nu reduceret til, at det kan være bevaringsværdigt. Ligeledes er gravminder med lokalhistoriske navne ikke længere bevaringsværdige. I stedet opfordres der til, at de lokalhistoriske arkiver kontaktes, med henblik på eventuel affotografering og beskrivelse.

Gravminder udført af anerkendte kunstnere, eller som har en særlig kunsthistorisk interesse, kan fortsat anses for bevaringsværdige.

Gravminder, der bevarer mindet om fortjenstfulde mænd og kvinder kan anses for at være bevaringsværdige, og her er Sønderjylland fortsat nævnt som et særligt opmærksomhedspunkt.

Med det nye regler er det også blevet muligt at afregistrere gravminder, der ikke længere skønnes at opfylde de nye kriterier.

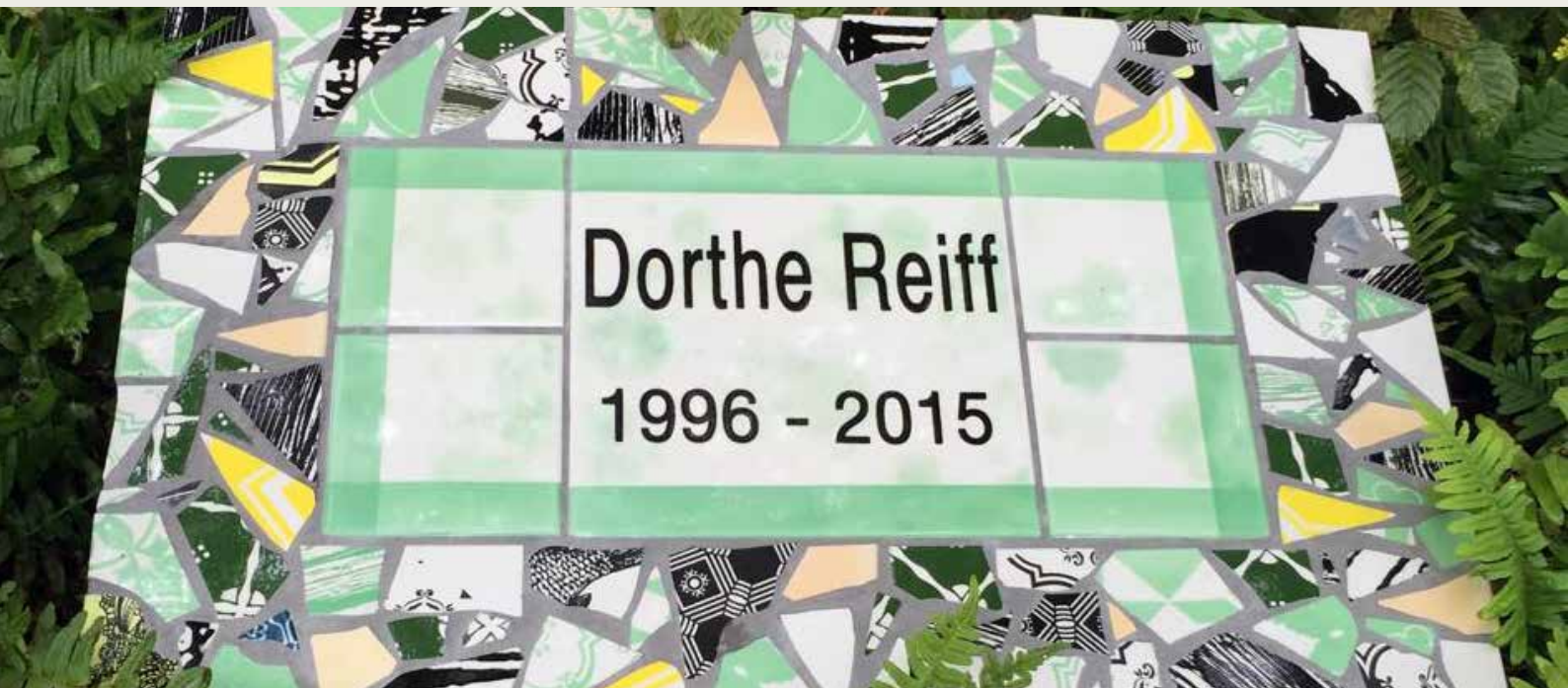
Afslutning

Årsmødet 2015 bød på et spændende program og hyggeligt samvær med mange gode kolleger. Hermed en stor tak til arrangørerne for et godt og udbytterigt årsmøde. ■

ET PERSONLIGT GRAVMINDE

Tekst: Lene Halkjær Jensen, lene.bladet@mail.dk

Foto fra facebook, Bededamerne.dk

Et personligt gravminde kan udformes på mange forskellige måder; og bededame Silke Kongstad har et smukt og anderledes bud på, hvordan dét kan gøres.

Gravmindets form, udtryk og farvevalg kan være forskelligt og udformes efter familiens ønsker. De keramiske fliser, der bruges til gravmindets mosaik, kan – ud over

navnet - forsynes med f.eks. billeder og personlige hilsener.

Idéen til gravminderne er inspireret af Antoni Gaudis værker. Gaudi er kendt for brugen af fantasifulde former og farverige udsmykninger med mosaikker, som det bl.a. kan ses i Parc Güell i Barcelona.

Træ -beskæring
-plantning
-fældning
-flytning
rodfræsning og rådgivning

Særslev Kirke

Skovgårdsskolen

KS Tree Care ApS

Ingegårdsvej 11 - 4340 Tølløse
www.ks-treecare.dk
E-mail: ks@ks-treecare.dk

Vi er dem med
det
brede sortiment

- Buske, træer, stedsegrønne samt hække
- Rhododendron og surbundsplanter
- Roser, stauder, græsser og bunddække

Alle planter leveres i høj kvalitet og det er altid muligt at få et godt tilbud på større planteleverancer.

Vejenbrød Planteskole ^{als}

Vejenbrødvej 25 - 2980 Kokkedal - Tlf. 48 28 01 77 - Fax. 48 28 01 96
www.vp-as.dk - salg@vp-as.dk

Professionel rod-, stød- og stubfræsning gennem 34 år

Hækfræsning

er et af vore mest efterspurgte fræseprodukter når man skånsomt og effektivt vil fjerne rødderne fra et vildvokset buskads eller en gammel hæk.

Hasselholm AB - Box 263 - SE-441 25 Alingsås
Tel. +46 (0)322-502 90 Fax +46 (0)322-551 80 -
www.hasselholm.se - info@hasselholm.se
Vort gratisnummer: 80 88 12 16

Ny minilæsser inden vinteren?

Flere maskiner på lager:

Weidemann eHoftrac el-drevet minilæsser, 1260 minilæsser, 4108 teleskoplæsser m.fl.

Skovi og greb/pallegaffler uden beregning

Weidemann 1140 Plus, 1350 CX45, 2070 CX50 LP med FSD minilæssere og T4512 CC40 teleskoplæsser. Se mere på www.stemas.dk

WEIDEMANN mini- og kompaktlæssere kommer i flere størrelser og med masser af forskelligt udstyr til det daglige arbejde på kirkegården.

Søren	Midt- og Nordjylland	20 32 70 34
Peter	Syddjylland/Fyn	20 25 88 98
Henning	Vestjylland	21 42 66 76
Hans Peter	Sjælland	40 30 75 49

MARKEDETS
STÆRKESTE
PARTNER

www.stemas.dk
stemas@stemas.dk

STEMAS
member of JMM GROUP, Scandinavia

Medlem af
Maskinstyringsforeningen
det blå stempel

NYHED fra Balle Innovation

Nu tilbyder Balle Innovation

Katafalker fra kr. 15.000,-

Hos Balle Innovation er vores mål at forbedre arbejdsmiljøet på kirkegårde, kapeller og krematorier. Det opnår vi ved at eliminere al manuelt løft, samt tunge skub og træk.

Kontakt os eller se mere på www.balleinnovation.dk

Balle INNOVATION

UDVIKLING AF INNOVATIVE LØSNINGER

Balle Innovation • Cedervej 2c • DK-7400 Herning
Tlf.: +45 7216 1755 • info@balleinnovation.dk

Grillo®

**FX 20 Zero
Turning**

Nyeste frontmonterede Zero Turning klipper. Hurtigt skift fra bioklip til bagudkast.

Grillo FD 450

FD450 med 113 cm. frontmonteret klippe-bord, 450 liters opsamlere. Leveres med højtip.

**Professionelle løvsugere
og vertikalskærere**

Se hele vort store program
på www.kiba.dk

**KIBA
PARKMASKINER**

Skolevej 30 • 8960 Randers SØ
Tlf. 70 25 00 20 • info@kiba.dk

INDTRYK FRA HAVE & LANDSKAB 2015

Tekst og foto:

Jørn Skov, tonder-kirkegaard@mail.tele.dk og

Lene Halkjær Jensen, lene.bladet@mail.dk

Det er vist første gang i Have og Landskabs 23-årige historie, at en kirkegård er med som udstiller.

Den 12. udgave af Have & Landskab blev afholdt i dagene 26. – 28. august og satte ny rekord med 270 udstillere og 10.829 besøgende. Arrangørerne ser det som et tegn på, at det generelt går bedre i den grønne branche.

Også udstillerne har givet udtryk for tilfredshed med årets Have & Landskabsudstilling. Der har ikke bare været mange besøgende; de har også købt noget. For med så stor udstilling er der naturligvis mange af de udstillede maskiner, redskaber, byrumsinventar mv. der kan vække interesse, afhængig af de besøgendes aktuelle interesser og behov. Og med 270 udstillere var der nok at se på.

Gravmindeudstilling på HL15

En af de nye udstillere var Kerteminde-Drigstrup Kirkegårde, der var draget til Slagelse med et udpluk af den grav-

mindeudstilling, der godt en uge senere åbnede i Kerteminde. Man kan se meget mere om de udstillede gravminder andetsteds i bladet. Kirkegårdsleder Ulrik Christiansen og kordegn Charlotte Bülow præsenterede også et kommende tilbud til Kerteminde-Drigstrup kirkegårdes brugere, "Det virtuelle gravstedsbesøg". Programmet er udviklet på Kerteminde-Drigstrup kirkegårde med afsæt i, at mange gravstedsejere og pårørende til afdøde ikke længere bor tæt på kirkegården og derfor sjældent kommer på besøg. Med "Det virtuelle gravstedsbesøg", som bliver en service, der kan tilkøbes, kan de pårørende logge ind på deres gravsted og se stemningsbilleder fra turen fra kirkegårdens p-plads og hen til gravstedet, se billeder af gravstedet og skrive en hilsen i gæstebogen. Billederne udskiftes i takt med årstidernes skifte, eller når der er sket noget nyt på gravstedet; eks. plantet sommerblomster eller granpyntet.

Kordegne Charlotte Bülow demonstrerede mulighederne i "Det virtuelle gravstedsbesøg", der blev præsenteret på Kerteminde-Drigstrup kirkegårdes stand.

Kirkegårdsleder Ulrik Christiansen, Kerteminde-Drigstrup kirkegård, er ophavsmand til udstillingen 'Fremtidens Kirkegård', der fik premiere på HL2015. Han kunne godt tænke sig, at kirkegårdene markerer sig mere på Have & Landskabsudstillingen; f.eks. med en fælles stand, der kan præsentere kirkegårdenes mange forskelligartede muligheder.

På flere stande kunne man se små el movere, der kunne være interessante i forbindelse med flytning af kister.

Den 100 % eldrevne løvsuger og blæser fra A. Flensborg forventes færdig i løbet af det kommende halve år.

En forbedret membran øger den tid en Vac Man kan fastholde en flise, fra 20 sekunder til 2 minutter.

Christian Nissen går på pension efter HL2015 - og næsten 26 år som sælger for HTF – og takker for mange gode år med besøg og salg til kirkegårdene

GMR's nye løvsuger kombinerer det bedste fra Stama og HTF. Den er bl.a. forsynet med en elmotor, så transporten til og fra arbejdsstedet kan foregå mere lydløst.

Maskiner

I forhold til ønsket om maskiner der ikke larmer, opleves der en fortsat interesse for udvikling af eldrevne maskiner. A. Flensborg viste en prototype på en kombineret løvsuger og blæser, der er 100 procent eldrevet, og derved langt mere lydsvag end de nuværende. Det opsamlede løv blev suget ind i en transportkasse, som er let at tømme. Den ventes færdig i løbet af det kommende halve år. På flere stande sås små el movere, der kan lette arbejdet med at flytte for eksempel kiste vogne. De sås på blandt andet standene fra Jøma Lift Teknik i Kolding og på standen fra det tyske firma Bravo Motorkarre. Den sidste arbejdede på at finde danske forhandlere, og de fortalte at de havde haft besøg på standen af en række kirkegårdsfolk, der havde vist stor interesse i en af deres trækenheder, der er så kompakt, at den kan videreudvikles til kistetransport.

GMR har efter opkøbet af HTF påbegyndt en udvikling af deres redskaber, hvor de tager det bedste fra Stama og HTF og kombinerer dem. Det første resultat er en løvsuger, der arbejder med sække. Som noget nyt, er den udstyret med en elmotor til transport, mens den stadig anvender en benzin motor til drift af sugningen. GMR benyttede også lejligheden til at tage afsked med HTF's sælger gennem næsten 26 år, Christian Nissen. Den 27. august var der reception på standen – og mange af de sjællandske og fynske kirkegårdsfolk lagde ruten forbi denne dag, for at hilse på og takke for samarbejdet.

I kirkegården 2012 nr. 3, blev der omtalt en række kant-

skærere, og deres egenskaber blev vurderet. På Ferraris stand viste de en kantskærer, som ikke var med i vurderingen i 2012, til montering på en tohjulet fræser. Den bestod af en skive hvorpå der er skruet fræserlapper på. Den virkede interessant, hvor der er et mindre behov, og hvor man i forvejen råder over en tohjulet fræser. Fra Care Constructions stand viste de en forbedret gummemembran til den kendte VacMan, der øger tiden, for den periode den kan fastholde en løftet flise, fra 20 sekunder til 2 minutter. Den sælges under navnet VacMax eller hvis man har en VacMan, kan den ombygges med den nye membran. Endvidere viste de en ny model VacBoy, der kan betjenes af en eller to personer, og som vil være interessant i forbindelse med mindre opgaver.

Dansk taks til hæk

På den grønne del af udstillingen præsenterede en række planteskoler deres produkter, og de frodige stande gav inspiration til at udvikle vores planteanvendelse.

Hjorthede Planteskole præsenterede en ny taks af dansk afstamning. *Taxus baccata* Hjorthede L. 227 er formeret af frø fra planteskolens egen frøhave. Moderplanterne i frøhaven er udvalgt stiklingemateriale fra den fredede naturbevoksning i Munkebjerg ved Vejle. Udvælgelsen af modernematerialet er foretaget på Årslev Forsøgsstation, hvor kriterierne har været, at planterne skulle være finkvistede, ensartede med en langsom og tæt vækst, og dermed velegnede til gravstedshække.

I den grønne afdeling kunne man finde megen inspiration; bl.a. til anlæg af smukke, blomstrende regnvandsbede, et frisk pust til krukkerne og bedet med udplantningsplanter, eller et alternativt brug af en udtjent sofa. "Sofaplanterne" er en del af Danske Planteskoler's fællesstand. Efter udstillingen er alle standens planter doneret til julemærkehjemmet i Skælskør, som en af Danske Planteskoler's 'Grønne Pletter'

På Hjorthede Planteskoles stand, kunne Anna Ilsø præsentere deres nye taks af dansk afstamning, *Taxus baccata* Hjorthede L. 227. Den er frøformeret og er velegnet til små hække.

I det grønne område kunne man også finde færdig hæk, færdig bunddække, et færdigt grønt hegn og flotte formklippede fyr.

I området for belægning og inventar, var der både klassisk og nyt.

Beskåret kontra ubeskåret

Oliver Bühler viste i forbindelse med Institut for Geovidenskab og Naturressourcer, to lindetræer på 15 år. Den ene var beskåret løbende for at udvikle et træ, der kan fungere som et karaktergivende element på kirkegården, mens den anden var ubeskåret. Forskellen sås tydeligt, hvor den ubeskårede havde en grenopbygning med mange stejle grenvinkler, der øger risikoen for at træet flækker, og dermed får en udvikling, som gør det uegnet som solitært træ.

HL2015

Omkring 1.050 af gæsterne på årets Have og Landskabsudstilling kom fra kirkegårdsbranchen, hvilket er flere end i 2013. Arrangørerne peger på, at det flotte besøgstal – ud over mere optimisme i den grønne branche – også skyldes en mere målrettet markedsføring af udstillingen. 278 af gæsterne kom fra nogle af vore nærmeste nabolande, og det får arrangørerne til at overveje om der til udstillingen i 2017 skal gøres mere ud af at trække udenlandske gæster til. ■

Robuste køertøjer til el, diesel eller benzin

HTF Minilaster

- Effektiv køretøj til transport og udendørs vedligehold
- Kan leveres til el, diesel eller benzin

HTF Løvsuger MK VII

- Super stærk løvsuger, der kommer ind overalt
- Kan betjenes fra flere vinkler

STAMA Micro Truck

- Smart og handy lille ståtruck med vippelad, der kan komme ind alle steder

STAMA Maxi Truck 48v 4WD

- Markedets eneste 4WD el truck
- Laster 1500 kg.

Se og prøv det store udvalg af STAMA og HTF maskiner hos nedenstående forhandlere.

Almas Park & Fritid A/S, Ålborg
HN Maskiner, Thisted
Herning Skov, Have & Park, Herning
Anker Bjerre A/S, Holstebro

Lyngfeldt A/S, Hadsten
Vemas A/S, Vejle
Varde Have og Skovmaskiner ApS, Varde
Hans Holm A/S, Tinglev

Sønderborg Skov - Park og Have ApS, Sønderborg
Glamsbjerg Maskin Center A/S, Glamsbjerg
Havdrup Maskinforretning A/S, Havdrup
Servicegården, Nørre Alslev

Kirkegårdskort

- Opmåling
- Korttegning med EDB
- Informationssystemer
- Fremtidssikring
- Rådgivning
- Nummerering
- Protokoller

Landinspektørcentret A/S
Nygade 46, 7400 Herning, Tlf. 97 123688

Lyng Naturgødning ApS

e-muld

**Muld • Spagnum • Barkflis • Træflis
Topdressing • Grus • Granitskærver**

*Levering med lastbil eller afhent selv
Container udlejning*

www.l-n-g.dk

Slangerupvej 16 • 3540 Lyng • **48 18 73 50**

- også
i bigbags

Telefon 86 52 17 77 | Mobil 23 32 90 27

Wad

LANDSKABSARKITEKTER A/S

Naturkirkegårde | Udvidelser | Omlægninger | Kirkegårdsinventar

Helhedsplaner til kirkegårde | Plejeplaner

Peder Skrams Gade 39 | 8200 Århus N | www.wadlandskab.dk

Kirkegården er vores speciale, kontakt os for referencer eller uforpligtende samtale

Komplette it-løsninger til kirker og kirkegårde

- Kirkegårdsadministration og -regnskab
- Mulighed for integration med GIAS, CPR, Den digitale dødsanmeldelse og e-Boks
- Adgang til gravstedsøgning og takstopslag fra sognets/kirkegårdens hjemmeside.

Kontakt os, og hør mere om, hvordan vores løsninger kan lette den daglige drift.

Telefon: 9928 3565 • E-mail: salg@brandsoft.dk

EG Brandsoft www.eg.dk/kirke

Green-Anlæg ApS

Anlæg og renovering af kirkegårde

- Stengærder
- Plantning af store træer
- Brolægning
- Certificerede træplejere

Vi kommer over hele landet

Bjarne og Karsten Green
Green-Anlæg ApS • Byvangen 2 • 5550 Langeskov • www.green-anlaeg.dk

Energioptimering i Danske Kirker

Opnå store besparelser med Intelligent Varmestyring fra Mariendal Electrics

- Det er nemt, smart og fleksibelt

Kontakt os for et uforpligtende møde

mariendal
electrics

El • Sikring • Energi • Marine • Automation • IT

www.mariendal.dk • Tlf: 7010 2077

VELAMP

Lad os hjælpe med at skabe den rette stemning

Kirken er forbundet med mange traditioner, der sammen med kirkens omgivelser, giver en særlig stemning.

Hos VeLamp har vi støbt, produceret og renoveret i 70 år på adressen i Vejen. Det gør vi på den traditionelle måde, så vi kan yde 30 års overfladegaranti.

lamper · låger · bænke · gitre · vinduer mm.

Velamp A/S · Søndergade 91 · DK-6600 Vejen · +45 75 36 62 00 · kontakt@velamp.dk · www.velamp.dk

GRAVMINDEUDSTILLING PÅ KERTEMINDE KIRKEGÅRD

Tekst og foto af
Lene Halkjær Jensen, lene.bladet@mail.dk

Kirkegårdsudvalgets formand, Ester Larsen (tv), bød velkommen til Kerteminde og gav ordet til biskop Tine Lindhardt (th), der åbnede udstillingen og benyttede lejligheden til at sammenligne barndommens og nutidens kirkegård – og den måde, hvorpå de bruges.

Den 4. september åbnede biskop Tine Lindhardt udstillingen 'Fremtidens Kirkegårde' på Kerteminde Kirkegård, hvor 5 kunstnere udstiller deres bud på fremtidens gravminde til bl.a. familiegravstedet og gravstedet i den fælles plæne.

Baggrunden for udstillingen er et ønske om at bevare kirkegårdene som et smukt og meditativt sted, med plads til personlige og individuelle gravminder, der fortæller en historie om de mennesker, de er rejst over. Et ønske, der skal ses i lyset af, at stadig flere af de store gamle familiegravsteder forsvinder fra kirkegårdene og i stedet bliver afløst af den anonyme fællesgrav eller en plade i græsset. Formålet med udstillingen er derfor også at give et bud på, hvordan fremtidens kirkegårde og gravminder

kan udformes, så de stadig kan fremstå attraktive under ændrede vilkår.

En udstilling...

For at løse den opgave, havde 5 kunstnere fået 4 bundne opgaver. De skulle komme med hver deres bud på et gravminde til

- Familiegravstedet
- Et alternativ til pladen i græsset
- En fælles urnehave
- En kommende strandkirkegård i Kerteminde

De forskellige bud på nutidige gravminder er udført af:

- Glaskunstner Ivan Boytler, der ikke kunne finde et passende gravminde, da det blev aktuelt – og så må man jo

Ca. 70 skoleelever havde i grupper udarbejdet deres bud på et gravminde. Ét var over Dronning Margrethe, et andet over deres skoleleder. Fælles for dem var, at de er meget beskrivende: Skolelederens gravminde var udformet som en træstamme (fordi han elsker kager), der var pyntet med et klaver (fordi han er glad for musik) og en mælkebøtte, fordi det er skolens symbol. Og mon ikke gravmindet med kaffekoppen er lavet til en kaffeelsker...

Et par bud på et gravminde til den fælles urnehave. Korset er lavet af Allan Bo Jensen og den gule elipse af Per Ahlmann.

Strandkirkegården kan blive et sted, der både opfordrer til ophold og leg. Klokkøbøjen er udført af Per Ahlmann, skulpturen er lavet af Filip Møller.

Gravminder til Strandkirkegården: Et møde mellem land og vand (tv) af Thomas Neumeyer og et gravminde udført i glas og drivtømmer (th) af Ivan Boytler.

lave det selv.

- Keramiker Per Ahlmann, der har lært meget af at bevæge sig ind på kirkegårdsområdet med sin kunst.
- ”Træmanden” Allan Bo Jensen, der arbejder med cirkler og runde former, fordi mennesker ikke er firkantede.
- Sten- og billedhugger Filip Møller, der synes at alle fortjener en personlig mindesten og går ind for genbrug.
- Sten- og billedhugger Thomas Neumeyer, der også er med i genbrugsordningen ’Gravsten med samvittighed’

... et pædagogisk projekt

For også at få et fingerpeg om fremtidens ønsker til gravminder, var de fremtidige brugere af kirkegårdene – repræsenteret ved ca. 70 elever fra 6. klasse – inviteret til at deltage i et undervisningsforløb på kirkegården, hvor de bl.a. fik til opgave at udforme et gravminde, der enten kunne være deres eget, en person de kender, eller en kendt persons gravminde. Fælles for elevernes gravminder var, at de i høj grad er personlige og at de fortæller noget om den person, de er lavet til.

Eleverne tilbragte 2 dage på kirkegården, hvor de - i selskab med kirkegårdens ansatte, en bedemand, en læge

og en præst - skulle forholde sig til døden og kirkegården. De skulle bl.a. sætte ord på hvordan de ville bruge deres sidste dag, hvis de vidste at de skulle dø, og hvordan de gerne ville huskes. Det kom der nogle rigtig flotte og tankevækkende udsagn ud af:

- ”Jeg ville være sammen med min familie og mine venner og bruge de sidste penge”
- ”Jeg ville holde en stor fest for dem jeg elsker og dem jeg hader”
- ”At jeg prøvede – så godt jeg kunne – at være et godt menneske”
- ”At det er vigtigt at sige det, til dem man elsker”

I løbet af de to dage var der liv og ballade på kirkegården – på den gode måde. Og alle var imponerede over de tanker, der rører sig i hovedet på en flok sjetteklasses elever – og for det arbejde, deres lærere udfører!

... og visioner for fremtiden

I forbindelse med åbningen af gravmindeudstillingen, var antropolog Gitte Lunding og fremtidsforsker og sognepræst Birgitte Kragh Engholm inviteret til at give deres bud på kirkegårdenes vilkår og fremtid. Det kan man læse mere om andetsteds i bladet.

Gravminderne til familiegravstedet kan udbygges, efterhånden som der bliver brug for det: Gravmindet tv. er udført af Ivan Boytler; gravmindet th. af Filip Møller.

”Kirkegårdene skal blive bedre til at markedsføre sig selv; vi skal fortælle den gode historie og vi skal have flere varer på hylderne” sagde kirkegårdsleder Ulrik Christiansen. Med udstillingen håber han på at få gang i en debat om hvordan kirkegårdene kan tilpasse sig fremtiden, uden at de bliver til kedelige græsplæner med et fravær af personlige gravminder.

Og han har selv flere bud på hvad der skal til... Kerteminde ligger ved vandet – og mange af byens borgere er knyttet til havet. Det er baggrunden for planerne om en strandkirkegård, med en beliggenhed ud til Kerteminde fjord. Og hvorfor ikke udvide kirkegårdens tilbud til også at omfatte askespredning over vandet. En stadig stigende del af befolkningen vælger askespredning over åbent hav – og måske skulle folkekirken overveje at tilbyde den service også; især i kystnære områder. Det kunne måske kombineres med en mindeplads på kirkegården, med et tilbud om at få navnet på et fælles gravminde for dem, der har valgt askespredning over åbent hav.

En anden ting, der udfordrer de danske kirkegårde, er den overskydende plads. Men i stedet for at koncentrere gravpladserne i udvalgte områder, skulle man måske overveje

at bruge den ledige plads på at tilbyde gravsteder, hvor nabogravstedet ikke er lige ved siden af; hvor der er plads til ”privatliv” og den individuelle måde, hvorpå man sørger.

Der er mange muligheder - og mange løsninger... Ét er nok sikkert: Kirkegårdene skal ruste sig til at imødegå fremtidens ønsker. Gennem de seneste år er der lettet på adgangen til nye alternativer; som f.eks. askespredning over åbent hav eller urnenedsættelser i skoven. Kirkegården er ikke længere det eneste og naturlige valg – og det må vi forholde os til... ■

En vandreudstilling

Gravmindeudstillingen kan ses på Kerteminde ny kirkegård indtil slutningen af oktober i år. Herefter kommer den til at vandre rundt i landet, med første stop på Ribe kirkegård, hvor den kan ses fra foråret 2016.

KIRKEN I UTHLID

Tekst: Lene Halkjær Jensen, lene.bladet@mail.dk

Foto: Vagn Andersen og Lene Halkjær Jensen

I 'Den Gyldne Cirkel' på Island, ca. 10 km. fra Geysir, ligger en lille blå, moderne udseende kirke, midt i det storslåede landskab. Det er kirken i Uthlid.

Kirken i Uthlid er ikke en sognekirke, men en bondekirke, og er opført på ejendommen Uthlid, der er Sydlands største gård.

Kirken ejes af landmanden Bjørn Sigurdsson, der opførte kirken sammen med brødre og venner. Kirken er tegnet af Bjørn Sigurdssons bror, Gisli Sigurdsson, der også har malet den 2 x 2 m. store altertavle.

Der har været en kirke på stedet siden kristendommens indførsel på Island, og den nye kirke er opført på kirkegården, hvor også den gamle også kirke lå. Uthlids jorde og de tidligere kirkebygninger var længe ejet af bispedømmet i Skálholt, men blev solgt fra i år 1800. Den gamle kirke på stedet var en trækirke, der blev opført i 1861. I 1935 var den gamle trækirke efterhånden blevet så medtaget af vind og vejr, at den måtte rives ned. I 1945 forsøgte man at rejse penge til opførelsen af en ny kirke, gennem et lotteri, hvor præmien var en hest. Det indsamlede beløb blev dog reduceret til næsten ingenting, grundet en stor devalu-

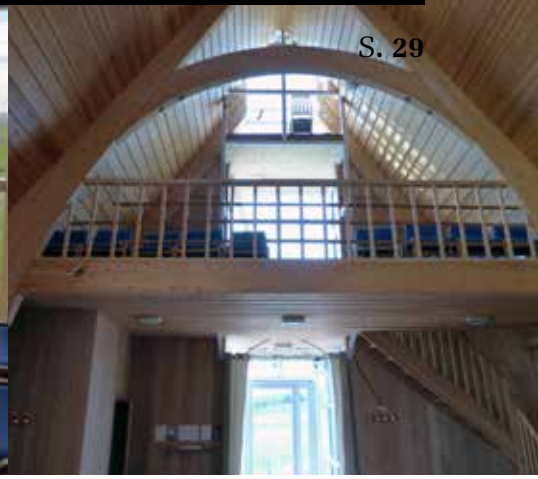
ering af den islandske krone nogle år senere. Herefter blev planerne om opførelse af en ny kirke opgivet.

Uthlids ejer, Bjørn Sigurdsson, har gennem årene udviklet gården og de tilhørende jorde med henblik på turisme; med gæstehytter, restaurant og golfbane. Da han og hans kone August havde passeret de 60 år, og alle deres 4 børn var godt på vej i livet, talte de ofte om at genopbygge kirken i Uthlid: Børnene kunne klare sig selv, og selv kunne de alligevel ikke bruge pengene til noget, når de engang skulle herfra. De mente, at en kirke på Uthlid kunne være til glæde for både de lokale og de efterhånden mange turister i området. Da August, efter 1½ års sygdom, døde af hjernekræft, besluttede Bjørn Sigurdsson sig for, at genopføre kirken til minde om hende.

Kirken blev indviet d. 9. juli 2006. Den kan rumme op til 120 personer og kan bruges til bryllupper, barnedåb, begravelser, koncerter og lignende. Der afholdes gudstjenester ca. en gang om måneden, med gæsteprester fra kirkerne i de omkringliggende sogne. Tårnet er lavet af glas og her hænger klokkerne fra den gamle kirke. Indvendigt er kirken lavet af træ. Udvendigt har den fået en "klimaskærm" af andre materialer, så den kan holde i mange år.

Kirken i Uthlid er en bondekirke, der er opført og ejet af landmanden Bjørn Sigurdsson. Der har været en kirke på stedet siden kristendommens indførelse på Island omkring år 1000.

Indvendigt er kirken udført i træ. Altartavlen er malet af Bjørn Sigurdssons bror, Gisli Sigurdsson, der også har tegnet kirken. På alteret ligger en meget gammel bibel.

Kirkegården er ganske lille og er forsynet med den karakteristiske 'Himmelport'. Her er kun enkelte af de gamle gravminder tilbage. Kirkegården passes af en flok løsgående får, der også har glæde af kirken; dog kun når de skal finde skygge eller læ.

Gisli Sigurdsson døde i 2010 og er begravet på kirkegården, sammen med en anden bror, Jon Sigurdsson, der lavede en dokumentarfilm om opførelsen af kirken.

FREMTIDENS KIRKEGÅRDE

Tekst og foto af
Lene Halkjær Jensen, lene.bladet@mail.dk

Antropolog Gitte Lunding er ikke så bekymret for at kirkegårdene kommer til at miste deres betydning i fremtiden.

Sognepræst og fremtidsforsker Birgitte Kragh Engholm præsenterede fem megatrends, der vil "ramme" indenfor de næste 30 år.

I forbindelse med åbningen af udstillingen 'Fremtidens Kirkegårde', blev der givet et par bud på hvilke tendenser, der kommer til at præge fremtidens kirkegårde og hvordan de bruges.

Antropolog Gitte Lunding fra Kulturcenter Assistens, samt fremtidsforsker og sognepræst Birgitte Kragh Engholm leverede hver især et spændende foredrag om de danske kirkegårdes vilkår og fremtidsudsigter.

Ikke så bekymrende

Gitte Lunding var ikke specielt bekymret for at kirkegårdene skulle blive fuldstændig anonymiserede og miste deres betydning i fremtiden. De vil fortsat være fyldt med betydning – og være fyldt med betydningsfulde ting. Det betydningsfulde kommer bare til udtryk på andre måder end tidligere. Hvor det før var vigtigt at vise sin velstand med et stort og imponant gravminde, er det nu personlige ting og måske hjemmelavede gravminder,

der er en af de nye trends: I en fortravlet hverdag er tid og opmærksomhed nemlig vigtige symboler. De personlige eller hjemmelavede genstande harmonerer dog ikke altid med den folkekirkelige tro, eller med kirkegårdenes vedtægter for udsmykning af gravpladser.

Assistens Kirkegård i København kan groft sagt kaldes en "modekirkegård", hvor man først ser de nye tendenser, der senere vil komme til at præge kirkegårdene i resten landet. Og her ser man bl.a. en generel stigning i antallet af kistebegravelser, især når de afdøde er helt unge mennesker. Det store familiegravsted vender tilbage og bliver i visse tilfælde brugt som en nyttehave, med f.eks. krydderurter eller rabarber. Der ses også en ny type af 'familiegravsteder', de såkaldte vennegravsteder, hvor det er interesse eller overbevisning, der erstatter familierelationen som fællesskab. Et eksempel her på er Regnbuegravstedet på Assistens kirkegård, der er en fælles gravplads for bøsser og lesbiske.

Gitte Lunding konkluderede at tendensen er, at der er mange tendenser, og at de går i vidt forskellige retninger; fra det helt anonyme til de store familiegravsteder: Kirkegårdenes brugere vil have frit valg på alle hylder og kirkegårdenes monumenter vil – som altid – afspejle de tilstande i samfundet, de er skabt under.

Fem megatrends

Jf. Birgitte Kragh Engholm har produktudvikling aldrig været folkekirkens stærke side; den er mere præget af traditioner, der efterfølger hinanden. Men hvor mange virksomheder kan overleve i længere tid uden en form for produktudvikling? Det gælder også folkekirken, der må tage hensyn til de strømninger, der er i det omgivende samfund, hvis den skal overleve og have en bred opbakning i fremtiden.

Birgitte Kragh Engholm fremhævede individualisering som en stenhård trend, der kommer til at fylde endnu mere i fremtiden. Individualiseringen kan beskrives i 5 forskellige megatrends, der vil "ramme" indenfor de næste 30 år:

'Den gode historie bliver til min historie'

At gøre som vi plejer, er en tendens, der er i opbrud. Vi vil skabe vores egen tradition og den skal give mening, uanset hvad man ellers er opvokset med. Det betyder at vi vil væk fra standardløsningerne og for kirkegårdene betyder det, at der skal flere "varer på hylderne" og at det er vigtigt at lytte til brugernes ønsker, hvis de fortsat skal kunne se sig selv i de muligheder, kirkegårdene kan tilbyde.

'Fra servicering til aktivering'

Gennem mange år er der blevet tilbudt bedre og mere service på en lang række områder. Vi er blevet passive af al den service – og i fremtiden vil vi i stedet aktiveres; være medskabende og deltagende. På kirkegårdene kunne det f.eks. komme til udtryk ved at de pårørende i højere grad vil designe gravstedet selv og være involveret i udførelsen af det praktiske arbejde med f.eks. anlæggelsen af gravstedet. Kirkegårdene skal overveje at give mulighed for at aktivere og inddrage de pårørende.

'Fra vækst til værdi'

I et konkurrencepræget samfund skal man producere mere, sælge mere osv. I fremtiden vil ønsket være et blødere samfund med vægt på andre værdier. I den sammenhæng har familiegravstedet en fremtid – og kirkegårdene skal generelt fremhæve de bløde værdier og vægte de smukke detaljer højere end den tid, der skal bruges på at skabe og vedligeholde dem.

'Fra teknik til natur'

Næsten uanset hvor man er henne i verden er storbyerne ens: Høje bygninger, de samme butikker osv. Naturen er til gengæld forskellig og autentisk; nogle steder er der bjerge, andre steder er landskabet fladt. Kirkegårdene skal være autentiske, i forhold til den natur og det lokale område, de ligger i: De skal kendetegnes ved hver deres særlige karakteristika.

'Fra planer til principper'

Samfundet er reguleret, og er underlagt regler og regulativer, der til tider bremser for, at vi kan yde vores bedste. I fremtiden vil planer blive erstattet af principper, der er mere fleksible i forhold til de individuelle ønsker. I forhold til håndhævelsen af kirkegårdens vedtægter, kan vi - i stedet for bare at sige nej – i stedet overveje "Hvorfor egentlig ikke?" ■

Thuja- og buksbomhæk til kirkegårde

WITTENBERG
PLANTESKOLE

Tlf. 64 76 22 70 • wplanteskole@gmail.com
www.wittenbergplanteskole.dk

FÆLLES BEGRAVELSESPLADS FOR DYR OG MENNESKER

Tekst: Jørn Skov, tonder-kirkegaard@mail.tele.dk

Fotos fra 'Unser Hafen', www.unser-hafen.com

På Deutchen Friedhofsgesellschaft's kirkegård i Braubach ligger den ene af de 2 nye 'Unser Hafen' afdelinger, hvor dyr og mennesker kan urnenedsættes i samme gravsted.

De to første kirkegårde i Tyskland har nu etableret en afdeling, hvor det er muligt at nedsætte mennesker og dyr sammen. I modsætning til Danmark, skal de tyske kirkegårdes økonomi hvile i sig selv, derfor ser vi en række initiativer med registrerede varemærker mv., for at de derigennem kan sikre deres økonomi.

Deutchen Friedhofsgesellschaft GmbH driver 15 kirkegårde, der er placeret forskellige steder i Tyskland. De har registreret navnet 'Unser Hafen', og under dette beskyttede navn har de etableret en fælles begravelsesplads for mennesker og dyr på kirkegårdene i Braubach (Rheinland Pfalz) og Essen-Fintrop (Nordrhein Westfalen).

Kun urnebegravelser

I gravstederne kan urner fra mennesker og dyr nedsættes

sammen. Afdelingerne giver kun mulighed for at blive urnenedsat. Det skyldes, at der kan forudses praktiske problemer, såfremt det drejer sig om store dyr som f.eks. heste. Deutchen Friedhofsgesellschaft GmbH understreger, at kremeringen af mennesker og dyr sker strengt adskilt. Nedsættelsen sker som en fælles handling: Brugerne må selv sørge for at opbevare asken fra et tidligere afdødt dyr, og kan først nedsætte den sammen med det afdøde menneske.

En ændret begravelseskultur

Tankerne bag ved konceptet er, at opfattelsen de seneste årtier har ændret sig i forhold til begravelseskulturen. Derfor er det vigtigt for kirkegårdene, at sætte en kurs der er i samklang med borgerne og indrette kirkegårdene herefter. Der har været røster fremme om, at de nye af-

delinger alene er et lifestyle produkt. Det afviser deres presseansvarlige Willi Brandt, med reference til historien, hvor fællesbegravelser af dyr og mennesker kendes både fra stenalderen, antikken og op i middelalderen.

Lovgivning

Brandt fortæller også, at der fra idé til etableringen af afdelingerne gik to år, fordi der var en række etiske og retsmæssige forhold der skulle afklares, for at en fælles begravelsesplads for dyr og mennesker kunne etableres. Lovgivningen vedrørende begravelse og bisættelser fastlægges i de enkelte delstater, og såfremt det ikke er forbudt heri, er det muligt at etablere disse afdelinger. Brandt oplyser endvidere, at det har krævet ændringer heri; men hvilke, vil han af konkurrencemæssige årsager ikke komme ind på.

Holdninger

Landsforeningen Bund Deutcher Friehofsgärtner er positive over for etableringen af de nye afdelinger, dog med det forbehold, at der ikke er tale om dyrekirkegårde, hvor det bliver tilladt også at nedsætte mennesker. Det begrundes i ønsket om, at det er afgørende for den værdige begravelse/bisættelse af mennesker, at begravelseshandlingen foregår på en etableret kirkegård.

Den tyske biskop ønskede ikke at udtale sig om de nye afdelinger. Den presseansvarlige, Matthias Kopp, bemærkede dog, at dyr er del af guds rige, og derfor også kan begraves værdigt.

Bundesverband Deutcher Bestatter ser, at der er sket en udvikling, hvor mange ser dyr som en social partner til mennesker, og det derfor - i udvalgte afdelinger - må ses som en legitim begravelsesform.

Interessen er stor

Pressetalsmand Willi Brandt fortæller videre, at der er stor interesse for gravstederne, både fra bedemændenes side, hvor 90 bedemænd allerede har tilmeldt sig, for at de kan henvise afdøde til de nye 'Unser Hafen' afdelinger, ligesom der er stor interesse fra borgere, der ønsker at blive nedsat i de nye afdelinger.

Der er endvidere stor interesse fra mange sider, om at etablere tilsvarende afdelinger på andre kirkegårde under det beskyttede varemærke. Udfordringen er her, at det kræver store investeringer at etablere helt nye, særskilte afdelinger.

Kilde: Friedhofskultur, august 2015. ■

Begravelse af mennesker og dyr på åbent hav

Siden efteråret 2014 har Deebestattungs-Reederei-Hamburg-GmbH, tilbudt fælles spredning af aske fra mennesker og dyr, i Nord- og Østersøen, samt over hele verden.

Ifølge lovgivningen om askespredning over havet skal dette foregå udenfor 3 mile zonen, i et egnet område. Lovgivningen begrænser det dog til askespredning af følgende dyr:

Hunde, katte og fugle.

Det er en forudsætning for spredning over havet, at det varetages af en bedemand.

MUSLIMSKE BEGRAVELSESSKIKKE

Af Jens Zorn Thorsen,
jeztho@gmail.com

Den gamle muslimske afdeling på Nordre Kirkegård i Vejle er stort set fyldt op, og en ny afdeling blev anlagt og taget i brug for få år siden.

En muslimsk begravelse skal helst foregå inden for 24 timer efter døden er indtruffet, og helst i særligt indviet jord.

Afdøde gøres i stand, janazah, rituel renselse

Når en muslim dør, læses der op af muslimernes hellige bog Koranen, og der afsiges en særlig begravelsesbøn, janazah, over den afdøde. Liget vaskes af de pårørende, svarende til de rituelle renselser, som er en del af islam. Derefter bliver den døde iklædt hvide ligklæder. Påklædningen bliver udført af en pårørende med samme køn som afdøde og under hele ceremonien fra dødsstedet til gravstedet bliver der læst op af Koranen.

Ingen kremering eller kistebegravelse

Muslimerne tillader ikke kremering og som udgangspunkt heller ikke begravelse i en kiste. På den måde kan den afdøde sidde oprejst, når vedkommende forhøres af to engle i graven. Muslimerne tror på, at ånden forlader kroppen, når en muslim dør. På dommedag skal alle dømmes i forhold til deres gerninger, både levende og døde. Den døde får en forsmag på sin dom i graven af to engle, som

forhører afdøde med tre spørgsmål: 1. Hvem er din gud? 2. Hvad er din religion? 3. Hvem er den profet, der blev sendt til dig?

Begravelsesceremonien

Ved nogle ceremonier fremsiges koranens Sura 20, Vers 56, som kan minde om en kristen formulering af en jord-påkastelse. Traditionelt deltager kvinder ikke ved begravelsen, men praksis omkring dette varierer. Ofte sender pårørende ikke gaver, blomster eller kort til islamiske begravelser. Det varierer imidlertid fra den ene muslimske kultur til den anden.

Afdøde, som er svøbt i hvide klæder, lægges i jorden på højre side med ansigtet vendt mod Mekka, byen der betragtes som profeten Muhameds fødeby. Efter at afdøde er lagt i graven og graven er dækket til, beder alle deltagere ved begravelsen om tilgivelse sammen med imamen. Imamen siger højt til alle, hvis den afdøde har gæld. Den der måtte have et gældskrav tilgiver herefter den døde, eller en anden garanterer at betale det skyldige beløb. Tilkastningen af graven på danske kirkegårde udføres

Den muslimske afdeling på Østre Kirkegård i Aalborg.

Begravelse uden kiste

På Risinge Kirkegård i Odense, er der givet dispensation til foretage begravelser uden brug af kiste. I praksis foregår det ved at den afdøde transporteres til graven i kisten, hvor familien må tage liget ud af kisten og lægge det i graven. Denne dispensation er dog kun blevet benyttet fuldt ud en gang.

hovedsageligt af publikum og af kirkegårdens ansatte i fællesskab, eller efter aftale med den muslimske familie. Et muslimsk begravelsesfølge er stort og tæller ofte flere hundrede deltagere fra nær og fjern. Det er ikke tilladt at skrike eller græde højt, men alene at vise sin medfølelse til de pårørende.

Nogle muslimer vælger at blive begravet i deres hjemland, men en voksende gruppe af de danske muslimer vælger at blive begravet i Danmark, da Islam påbyder at afdøde skal begraves der hvor de lever.

I de efterfølgende 3 dage efter begravelsen holdes en sørgeperiode, hvor afdødes familie holder åbent hus for, at bekendte kan kondolere.

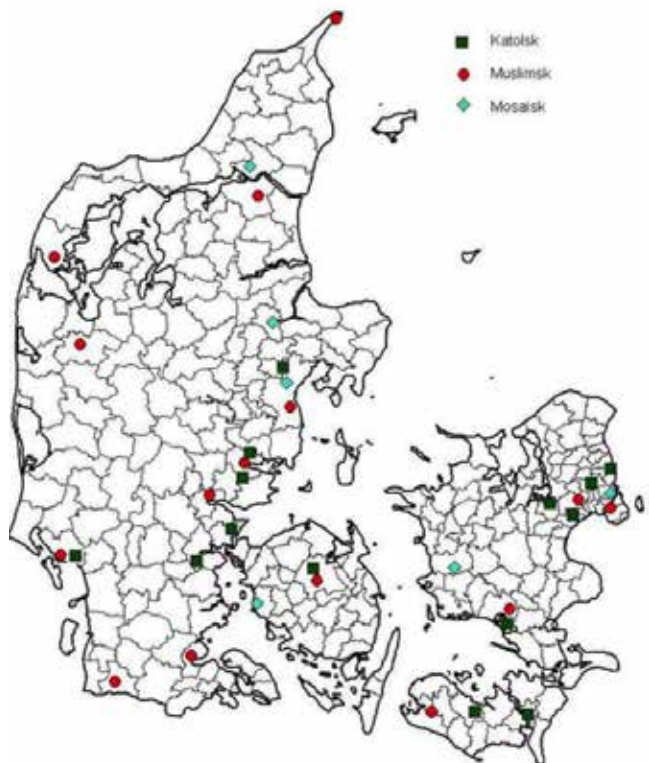
Muslimske begravelsespladser

I Danmark kan alle muslimer begrave deres afdøde på folkekirkens kirkegårde. På nogle kirkegårde endda i særlige muslimske afsnit, som vist på kortet. I Brøndby findes en helt særlig muslimsk gravplads.

Begravelsespladsen i Brøndby er ejet og bliver drevet af Dansk Islamisk Begravelsesfond. På pladsen har alle danske muslimer ret til at blive begravet. Det er altså en helt særlig begravelsesplads for muslimer, hvor jorden ikke er indviet af den danske kirke, og hvor muslimerne i modsætning til andre muslimske gravpladser i Danmark kan blive begravet uden en kiste. Begravelsespladsen, der blev indviet i 2006, er placeret i det grønne område mellem Brøndbyøster og Avedøre, ved siden af Hvidovre Hospi-

tals psykiatriske afdeling lidt syd for Brøndbyskoven. Den har en størrelse på 50.000 kvm., og det antages, at pladsen har kapacitet til ca. 8.000 muslimske grave, hvilket vurderes at dække behovet omkring 60 år frem i tiden.

Kilder: www.aoude.dk og Kirkeministeriet ■

Oversigtskort over Katolske, Muslimske og Mosaiske gravpladser i Danmark (Kilde: Kirkeministeriet)

HÆRVÆRK PÅ MUSLIMSKE GRAVSTEDER

Tekst og foto: Casper N.K.P. Vett, cnpv@odense.dk
Landskabsarkitekt MDL, Kirkegårdskontoret, Odense Kommune

Weekenden d. 29. og 30. september forvoldes der hærværk mod 62 gravsteder i den muslimske afdeling på Korsløkke Kirkegård i Odense, som er en af Odenses kommunale kirkegårde.

Hærværket på Korsløkke opdages mandag morgen af kirkegårdens personale, der kontakter Kirkegårdskontoret. Man er rystet! De mange gravsten er smidt rundt mellem hinanden, størstedelen smadret. Da der er brugt gravsten fra et gravsted til at smadre gravsten på andre gravsteder, må der antageligt have været flere om hærværket.

Samme dag anmelder Odense Kommune skaderne til Odense Politi, der ved møde på kirkegården indsamler eventuelle beviser og anden information fra personalet.

De efterfølgende dage kimes Kirkegårdskontoret i Odense ned af bestyrte og vrede pårørende, og historien breder sig hurtigt til diverse medier, hvor såvel lokale som nationale politikere udtaler sig om sagen. Alle uanset deres relation til sagen tager skarpt afstand fra hændelsen.

En af aftenene efter hændelsen arrangeres en sammenkomst på den muslimske afdeling, hvor flere hundrede borgere samles for at støtte hinanden og i fællesskab tage afstand fra hændelsen.

Kirkegårdskontoret modtager stadig henvendelser i forbindelse med hændelsen og flere drejer sig om forsikrings- og erstatningsforholdene. Derfor har vi kontaktet forsikringsoplysningen, for at søge svar, også til de frustrerede gravstedsejere.

Forsikringsoplysningen oplyser følgende vedrørende forsikring af gravsteder:

- Afhænger af vilkårene i det pågældende forsikrings-selskab.

Ved det omfattende hærværk på Korsløkke kirkegård i Odense, blev der brugt gravsten fra ét gravsted til at smadre gravsten på andre gravsteder.

- Vil altid høre under indboforsikringen, evt. ved særskilt bemærkning i policen.
- Kan dække både tyveri og hærværk.
- Der kan være begrænsninger på forsikringssummer.

Kirkegårdskontoret og kirkegårdens personale gør naturligvis hvad vi kan for igen at få det til at ligne en

kirkegård og hjælpe de pårørende så godt vi kan, men et gravsted er folks ejendom og skader og hærverk er ikke noget vi yder erstatning for.

Det skal nævnes at der, omtrent en uge forud for den beskrevne hændelse, var en lignende hændelse på Assi-

stenskirkegården i Odense, hvor der blev væltet cirka 30 gravsten. Disse fik dog kun skader i medfør af væltningen, men det har jo stadig konsekvenser, og gør indtryk på de berørte gravstedsejere, og Odense Kommune tager skarpt afstand fra sådanne hændelser. ■

ARS
Beskæringsudstyr

SITAS.DK · 44 65 05 65

Stangsakse

Knivtandssave

Topsave

PRAKTISK Udstyr I PROFESSIONEL KVALITET

Felco – Löwe – ARS – Silky – Wolf Garten
& meget andet udstyr til det grønne område

AKTUELT

Gyllebo blodmel mod råvildtbid haves i 1 kg pakninger

Dansk Skovkontor A/S TLF 57 83 01 10
www.dansk-skovkontor.dk

Dansk Skovkontor A/S
Grundlagt 1950

Hestepærer på kirkegården? **Champost®**

- Sådan lød det fra flere medarbejdere på Holstebro Kirkegaarde

Holstebro Kirkegaarde er blot én af de mange kirkegårde, som anvender Champost. Med en vis skepsis sagde flere af deres medarbejdere: *"Skal vi smide hestepærer ud på kirkegården? Det vil lugte fælt! Da de prøvede den pasteuriserede og varmebehandlede hestemøg, ændrede de synspunkt og i dag anvender de store mængder Champost.*

Champost Jordforbedring

- Vi anbefaler du lægger 5 cm. oven på den eksisterende jord.
- Champost tilfører jorden naturgødning.
- Du undgår at luge ukrudt.
- Jorden bliver let og luftig.
- Du må ikke plante direkte i Champost Jordforbedring.

Anvendelse:

- Afdækning
- Nyetablering
- Stauder
- Efterfyldning

Antal liter

- 50 l. sæk (54 stk. pr. palle)
- 20 l. sæk (120 stk. pr. palle)
- Big Bag 3000 l.

Efter 2 år kan du se hvordan Champost
Jordforbedring har fremmet planternes vækst.

'MUS MED VÆRDI'

Tekst og foto af
lene Halkjær Jensen, lene.bladet@mail.dk

En MUS-samtale kan indeholde meget mere, end en aftale om at komme på et kursus i betjening af dumper eller rendegraver.

"Noget af det, der fungerede rigtig godt i forløbet, var inspirationen til at tage et møde med medarbejderne før MUS-samtalerne skulle afholdes. Her talte vi om, hvad der var af ønsker og hvad der kunne fungere bedre i det daglige arbejde på kirkegården. Mødet dannede udgangspunkt for en tilretning af de skemaer, der blev udleveret som en forberedelse til MUS-samtalerne. Dermed kom samtalerne også til at omfatte nogle emner, som medarbejderne syntes var vigtige"

'MUS med værdi' er et af de projekter, der er blevet sat i søen som en følge af den store undersøgelse af folkekirkens psykiske arbejdsmiljø i 2012.

Det er sket i et samarbejde mellem Kompetencesekretariatet og Landsforeningen af Menighedsråd. Initiativet blev iværksat, fordi overenskomstparterne ved OK 13, aftalte at MUS skulle være et særligt indsatsområde for Kompetencesekretariatet i overenskomstperioden og som opfølgning på undersøgelsen af det psykiske arbejdsmiljø i folkekirken 2012, hvor "Fokus på værdibaseret ledelse og målrettet MUS" er defineret som indsatsområde.

'MUS med værdi'

Projekt 'MUS med værdi' finansieres med midler fra Kompetencefonden og er blevet gennemført på 20 folkekirkelige arbejdspladser i hele landet. Kirkegården i Helsingør, Nivå og Humlebæk deltog i et af forløbene i løbet af vinteren 2014 til sommer 2015. Projekt 'MUS med værdi' sætter fokus på, at både leder og medarbejdere skal have mere glæde og gavn ud af MUS-samtalerne, defineret ved flg. succeskriterier:

- At få ideer til at få mere ud af MUS
- At medarbejderne bliver bedre rustet til MUS
- At lederen bliver bedre rustet til selve MUS-samtalen
- At gøre MUS til noget særligt, så MUS adskiller sig fra frokostsnakken
- At rykke ved rutinerne – få lov at tænke stort
- At MUS også kommer til at handle om udfordringer – både faglige, personlige og uddannelsesmæssige
- At få mere viden om mulighederne for efteruddannelse og kompetenceudvikling

Forløb for projekt 'MUS med værdi'

Forløbet er gennemført via en række fælles og individuelle møder med medarbejdere og ledere på de deltagende arbejdspladser. Forløbet blev styret af Sølvi Rask og Bent Fløyel fra Kompetencesekretariatet. Til de fælles ledermøder og coaching af lederne, var der hentet ekstern hjælp i form af konsulent Jan Dyhrholm fra Conmoto. Undervejs i forløbet, skulle der afholdes MUS-samtaler på de enkelte arbejdspladser; optimalt i tidsrummet mellem møde 4 og 5.

1. Afklaringsmøde - opstart

Hvor formålet var at drøfte, hvad det er for en effekt/værdi, som arbejdspladsen ønsker at få ud af MUS-indsatsen. Mødet blev afholdt med repræsentanter fra den enkelte arbejdsplads.

2. Møde med medarbejdere

Hvor formålet var at forberede medarbejderne på gennemførelsen af MUS, ved bl.a. at gennemgå formålet med MUS-samtalen og hvordan den enkelte medarbejder kan forberede sig på MUS. Mødet blev afholdt som et fælles møde for alle medarbejderne ved 1 eller flere arbejdspladser; afhængigt af arbejdspladsens størrelse.

3. Fælles ledermøde - 1

Hvor formålet var at give lederne tips og ideer til MUS-samtalen; hvordan den kan forberedes og gennemføres og hvilken effekt/værdi den kan skabe på arbejdspladsen. Mødet blev afholdt som et fælles møde for lederne.

4. Sparring med den enkelte leder

Hvor formålet var at give den enkelte leder sparring og coaching i forhold til at forberede og gennemføre MUS-samtalerne.

5. Fælles ledermøde - 2

Hvor formålet var at samle op på ledernes erfaringer, efter at der var blevet afholdt MUS-samtaler med medarbejderne på de enkelte arbejdspladser, samt drøfte hvordan der kan følges op på de afholdte MUS-samtaler.

6. Evaluering

Hvor formålet var at evaluere MUS-forløbet og effekten af forløbet.

7. Effektopfølgning

Ca. et ½ år efter afslutningen af forløbet, skal der følges op på om MUS-projektet har givet de ønskede effekter på arbejdspladserne.

Vurdering af forløbet

MUS-samtalerne er en årligt tilbagevendende forpligtigelse, der mange steder anses for at være lidt spild af tid; for "Vi taler jo alligevel sammen hver dag" og "Der er jo grænser for, hvor mange nye kurser, vi kan hitte på at sende medarbejderne af sted til". Flere af FDK's medlemmer har deltaget i FDK's kurser om MUS- og sygefraværssamtaler, og er dermed blevet klædt bedre på til opgaven. Men det er ikke altid nok, at lederen har været på kursus... Det der gør den store forskel i dette projekt, er at medarbejderne inddrages i forløbet – og dermed også bliver bedre klædt på til at gøre forsøget med at få noget positivt ud af den lovpligtige MUS-samtale. En oplagt gevinst var bl.a., at alle parter var bedre forberedt på MUS-samtalerne og havde fået mere indsigt i, hvordan den kan bruges konstruktivt. ■

ProKirkeComfort

Vælg vores nye Katafalk,
og få mere for pengene

- Med el-motor
- Med hæve-sænke
- Med 4 hjulsstyring
- Med 4 hjulstræk

Alt til kirker og kirkegårde

ProKirkeComfort

Tlf. 24 89 97 46

mail@prokirkecomfort.dk

www.prokirkecomfort.dk

LOADMASTER

NYHED

DANSK PRODUCERET KVALITETSMASKINE

MED UNIK SERVICE, GARANTIORDNING
& LAVE DRIFTSOMKOSTNINGER

LOADMASTER 830 M/UDSKUDSARM

Sejt trækkende 30 HK 3-cylinder KUBOTA motor.

Meget stabil maskine med lavt tyngdepunkt.

Hurtig fremdrift. Maskinen har altid fuld kontakt med underlaget ved kørsel i ujævn terræn.

Maskinen kan stilles på skrånende terræn.

TEKNISKE DATA

Længde: 240 cm. Bredde: 75-92 cm.

Højde: 178-207 cm. Egenvægt: 940 kg.

Løftekapacitet: 800/1.000 kg.

Hydraulikflow: 51 liter/min.

Hydrauliktryk: 210 bar.

Dan Sand

RING 96 56 41 00

Alle priser er eks. moms og fragt. Forbehold for trykfejl & prisstigninger.

DSN AS
N.A. JENSENSVEJ 1,
TORNBY
9850 HIRTSHALS
WWW.DANSAND.COM

AF

AF-EL-TRUCKS

Lad A-Flensborg i Herning løse deres interne transportopgaver

Type EL-P-24

- Træk på bærehjul
- El-hydr. tip af lad
- Servicefrie batterier

En god løsning
– til fornuftig pris.

Type PM-PARK

- Handy og lille venderadius
- Robust og enkelt opbygget
- Leveres med 48 volt 3000 watt el-motor.

- Miljøvenlig og lydløs
- Lad 90x150 cm. m/hængslede sider
- Større eller mindre typer leveres efter opgave

Kontakt os for yderligere oplysninger - demonstration uden forbindelse

AF

A. FLENSBORG HERNING MASKINFABRIK A/S

Mørupvej 13, 7400 Herning

Tlf. 97 12 63 00 • www.af-truck.dk

Norcar DK

tlf. 9621 9020

Den perfekte hjælper på kirkegården:

Norcar 755

- Knækstyret
- Har ekstremt snæver venderadius
- Konstrueret med henblik på ergonomi og sikkerhed
- Alle funktioner styres fra et joystick
- Minimal belastning af underlaget
- Smidig i trange omgivelser
- 4-hjulstrukket
- 20 hk Kubota dieselmotor
- Lav egenvægt
- Stort redskabs program, bla. Løvsuger - Gangrøver - Gravsstenstang m.m.

Læs mere på www.norcar.com

Ring for nærmere info eller demo af maskinen.

Hjorthede

Ensartet taks og thuja - hvert år!

NYHED
Oprindelig
dansk taks!

Perfekt til
gravsteds-
hække

Finkvistet
Ensartet
Tæt vækst

Taxus baccata Hjorthede L.227

*Thuja occidentalis
Hjorthede L.228*

Hjorthede Planteskole A/S
Tlf. 86686488 * mail@hjorthede.dk

JOHN DEERE Vinter Klar?

1026R
SnowFox Mini
26 hk med 1.3 m
GMR-kost.

STAMA

Nyhed
LØVSUGER
MK-8
-kvalitet &
brugervenlighed

MINILÆSSER
A62
-høj trækraft,
kørehastighed &
løftekraft

A/S HAVDRUP
MASKINFORRETNING

Salbjergvej 4 - 4622 Havdrup - 46 18 55 44
www.havdrup-maskinforretning.dk

Vi tager forbehold for eventuelle trykfejl.

SUSAN SKOVBJERG JENSEN

Af Susan Skovbjerg Jensen, sskj@km.dk
Kirkegårdsleder, Give Sogns kirkegårde

”Arbejdsopgaverne er alsidige, og jeg stortrives i at jonglere med gartneropgaver, budgetter, regnskaber, ledelse og ikke mindst personalepleje.”

Jeg blev ansat som gartner på Give kirkegård i 2009, og i 2010 blev jeg kirkegårdsleder selv samme sted. Det var ikke just planlagt fra start, at det skulle gå sådan, men pludselig var det mig, der sad med ansvaret for den daglige kirkegårdsdrift, og så kunne jeg lige så godt gå all in.

Jeg er oprindeligt uddannet i detailhandel, og som 21 årig startede jeg op som selvstændig med egen skoforretning. Forretningen afviklede jeg efter 5 år – der skulle nye udfordringer til, så jeg gik i lære som anlægsgartner. Efter endt læretid blev jeg for en periode på mit lærested, indtil jeg endte her, hvor jeg er nu.

Et godt team og alsidige opgaver

Starten som kirkegårdsleder var noget turbulent, jeg blev smidt ud på dybt vand, og derefter lærte jeg at svømme. Jeg viste intet om kirkegårdsdrift, men interessen og viljen til at lære noget var der.

Arbejdsopgaverne er alsidige, og jeg stortrives i at jonglere med gartneropgaver, budgetter, regnskaber, ledelse og ikke mindst personalepleje. For netop personalet er super vigtigt i den daglige drift, jeg kan ikke løfte opgaven alene – og alle skal føle, at netop deres arbejde gør en forskel. Vi er efterhånden et godt fasttømret team, måske fordi vi fra tid til anden laver små aktiviteter sammen uden for arbejdstiden, og vi hermed løfter stemningen og undgår de store konflikter med hinanden i det daglige.

Selvom meget af min tid optages af administrative opgaver,

Give kirke og dele af kirkegården skal renoveres. Der skal bl.a. etableres fast belægning som adgangsvej til kirken og plantes træer til at bløde de hårde materialer op. Foto: Susan Skovbjerg Jensen.

Et ledigt areal blev tilsået med en engblanding. Resultatet taler for sig selv... Foto: Susan Skovbjerg Jensen.

Kirkegårdens efterhånden meget gamle Thuja - hække står for udskiftning. I stedet plantes Taxus baccata 'Brande'. Foto: Susan Skovbjerg Jensen.

bliver der også tid til at komme lidt i 'marken'. Jeg deltager i det omfang det er muligt, ved plantning af blomster, grandækning og andre gartnermæssige opgaver, og nyder at være en del af dette også.

Derudover sidder jeg i et takstudvalg i Grene Provsti, hvor vi arbejder med kostprisberegninger, tidsregistreringer, vedtægter og andre aktuelle emner.

Jeg føler mig dybt taknemlig og privilegeret over at besidde dette job, selvom det er meget anderledes end det jeg oprindeligt troede, jeg skulle lave som gartner. Jeg sætter stor pris på den personlige kontakt, jeg har med de pårørende, og beåret over at mange deler deres historie med mig. Det er folk i sorg, vi beskæftiger os med, hvilket vi skal huske at være ydmyge omkring.

Give sogns kirkegårde

Give sogns kirkegårde består af en by-kirkegård samt to mindre landsby kirkegårde. Tilsammen udgør de et areal på ca. 50.000 m² + to præstehaver og et sognehus. Vi har 60-70 nedsettelse om året, ca. halvt af hver.

Jeg har p.t. 7 ansatte, hvoraf de 2 er fuldtidsansatte, 1 elev og resten på forskellige deltidsstillinger.

De seneste 3 år har ingen ansatte været 100 % hjemsendt om vinteren: Alle medarbejderne er gået ned i tid, og derved har jeg kunnet beskæftige dem alle. Denne måde at håndtere vinteren på, har vist sig at være til gavn for både mig og de ansatte, fordi alle hele tiden ved, hvad der sker på arbejdspladsen, og weekendvagter ikke hænger på det samme personale 3-4 måneder om året.

Give Kirke er en kirke fra 1100 – tallet. Hvorvidt den ældste del af kirkegården er fra samme tid vides ikke med sikkerhed, men et er sikkert - den er af ældre dato... Gennem tiden er kirkegården blevet udvidet ad flere omgange, og tilbage i 90'erne indkøbte man et større stykke jord, beregnet til næste udvidelse af kirkegården. Men tiderne ændrer sig, og det gør behovet for gravpladser også, så derfor er arealet endnu ikke taget i brug. Men da sådanne områder jo ikke kan stå uplejet hen, og jeg efterhånden var ved at være frustreret over de gode arbejdstimer, der gik til græsklipning, tilsåede vi 7.000 m² med den skønneste engblanding. Arealet passer nu stort set sig selv, bliver kun pudset af en gang om året. Resultatet taler for sig selv.

Renovering af kirke og kirkegård

Give kirke står foran en større renovering, og i den forbindelse vil der også komme til at ske ting uden for kirken. Det vil sige, at der bl.a. skal etableres fast belægning som adgangsvej til kirken i stedet for den nu grusbelagte, samt plantes træer til at bløde de hårde materialer op. Derudover ønsker man at genåbne den gamle herreindgang til kirken, og isætte en glasdør med kig ud til kirkegården, hvilket åbner op for nye muligheder for at forskønne området omkring kirken. Gravstederne skal også igennem en større renovering, da de efterhånden meget gamle Thuja - hække står for udskiftning. Man har i denne forbindelse besluttet at udskifte hækken til Taxus baccata 'Brande', hvilket også vil komme til at ændre meget på udtrykket.

Det bliver enormt spændende at komme i gang med alle de nye tiltag, og jeg glæder mig meget til, sammen med arkitekten, at finde frem til de helt rigtige løsninger, som får det hele til at hænge sammen. ■

”EN GOD STAUDE TIL KIRKEGÅRDEN”

af Tommy Christensen,
tc@svendborg-kirkegaarde.dk

2015-5

Phlomis russeliana har en fyldig bladmasse og er både god til at dække jorden og give højde til staudebedet. Blomsterstandene er dekorative, både som grønne knopper, fuldt udsprungne eller når de er afblomstrede. Foto tv og i midten: Wouter Hagens.

Foto th: Kurt Stüber, CC BY-SA 3.0

Phlomis - Løvehale

Løvehale er en staude med rigtig gode kvaliteter og man må undre sig over, at den ikke er mere udbredt herhjemme.

Løvehale er en kraftig staude som vokser i naturen i tørre, stenede egne i Middelhavsområdet. Med sine firkantede stængler og knopper i etager, er den lidt sin egen og speciel at se på. Løvehale har kraftige blade, hårede, let rynkede og fildede på undersiden, hvilket gør denne plante til en særdeles god bunddækkeplante. Bladene holder sig vintergrønne helt hen til foråret og nyvækst. Knopper og blomster sidder i tætte kranse rundt om stænglen i 3 – 4 etager og minder egentlig mere om en bryllupskegle i etager, end om en løvehale. Gule og purpurrosa blomster

i op til 150 cm. højde, som på trods af højden ikke kræver opbinding.

De visne blomsterstængler er meget dekorative over det vintergrønne løv, så her er der tale om en værdifuld, nøjsom og hårdfør staude. Løvehale, der trives på en neutral og veldrænet jord, gerne solrigt, er velegnet til afskæring. Man kan fjerne de nederste etager, hvis det er en langhalset vase, og den er meget dekorativ både som grønne knopper og i fuld flor. Løvehale er god til at give højde blandt lavere stauder som matcher farvemæssigt, men plantet i store flader i det parkagtige er den også rigtig fin.

Løvehale fortjener at blive brugt lidt mere i de danske haver og i denne forbindelse på den danske kirkegård. Englænderne, som jo også er dygtige til det der med

parker og haver, har taget denne plante til deres hjerter, og den bruges i mange sammenhænge.

Phlomis russeliana blomstrer gult og bliver ca. 80 – 100 cm. høj.

Phlomis tuberosa har purpurrosa blomster og bliver ca. 120 – 150 cm. høj.

Begge er meget anvendelige på den danske kirkegård, enten på det tomme gravsted, hvor de fint kigger over hækkene, eller som et stort bed i græs, med busket eller randbeplantning som baggrund.

Formering ved deling forår eller eftersommer. Frøformering forår. ■

Selvom det er høje stauder, behøver Løvehale ikke opbinding., Phlomis tuberosa bliver ca. 120 – 150 cm. høj. Foto: Stefan Lefnaer, CC BY-SA 3.0

AVANT®

Når det skal
gøres nemt

Avant 640:
24 km/t
280 cm løftehøjde
99 cm bred

Avant har de helt små minilæssere på 530 Kg
men også dem, der kan løfte 1400 Kg +
Se mere end 100 forskellige redskaber på vores hjemmeside

Køb redskaber online på Avant.dk

AVANT®
Danmark

Besøg vores 3500 m²
store showroom i Låsby

AVANT DANMARK LÅSBY: 8695 7522
WWW.AVANT.DK
HØRVE MASKINHANDEL A/S: 5965 6037

§ PARAGRAFFEN

Jf. 'Vejledning om beregning af krematorietakster' (Vejledning nr. 9077 fra d. 12.februar 2013), må overskuddet fra krematoriedriften ikke indregnes i kirkegårdens regnskab. Hvis det har været praksis hidtil, vil man fremover komme til at mangle midler til kirkegårdens drift.

Overskud ved krematoriedrift

Spørgsmål:

Driften af krematoriet giver overskud i regnskabet. Må det overskud indregnes i kirkegårdens regnskab?

Svar:

Hermed lidt kommentarer til 'Vejledning om beregning af krematorietakster' (Vejledning nr. 9077 fra d. 12.februar 2013), som får finansielle konsekvenser for provstier og den enkelte kirkegård med tilhørende krematorie.

I denne vejledning står der blandt meget andet skrevet: "Krematorietakster følger de statslige regler for beregning af gebyrer og afskrivninger af bygninger, anlæg og installationer, jf. § 1 i cirkulære om beregning af krematorietakster. Taksterne må ikke overstige de faktiske omkostninger, der er forbundet med kremeringen. Taksterne skal dække de langsigtede gennemsnitsomkostninger". Man kan andetsteds i vejledningen læse "Ved takstberegningen indgår nogle beregnede omkostninger, der ikke indgår i krematoriets regnskab, f.eks. afskrivninger og forrentning. Dette indebærer at der vil være et overskud i regnskabet.

Dette overskud skal spares op i krematoriets regnskab til geninvesteringer og skal indgå i krematoriets egenkapital".

Altså må krematoriedriften ikke indgå kirkegårdsdriften mere, så hvor man hidtil har indregnet driftsoverskuddet fra krematoriet i kirkegårdens budget, vil man komme til at mangle midler. Man skal bede om flere penge fra provstiet til driften af kirkegården, og det er ikke småpenge der er tale om. Jeg ved ikke hvor mange provstier der er opmærksomme på denne konsekvens, en konsekvens man må forholde sig til.

Når det så er sagt, er det nok på sigt meget fornuftigt at det enkelte krematorie henlægger penge til kommende vedligeholdelse og investeringer og således ikke skal belaste det enkelte provsti med store lån.

Krematoriedrift og kirkegårdsdrift er 2 vidt forskellige ting som skal holdes adskilt, men begge dele er provstiets ansvar; både med hensyn til takstfastsættelse og økonomi.

Af Tommy Christensen, tc@svendborg.kirkegaarde.dk ■

NYHED BGA 100

Endnu kraftigere batteriblæser til lydfølsomme områder

- Let forståeligt display
- Trinløs justering
- Perfekt balance
- Ergonomisk
- Let (2,5 kg)
- Kraftfuld
- Lydsvag

Skann QR koden og find din STIHL forhandler

stihl.dk

STIHL®

VIKING®

KORT NYT

1

2 nye kirkeskove i Region Sjælland

I forbindelse med forberedelserne til opførelsen af det nye supersygehus i Køge, har det været nødvendigt at fælde ca. 6 hektar fredsskov. Derfor blev der i foråret 2015 søgt efter arealer til plantning af nye, bynære skove, til erstatning for den fældede. Byggeprojektet modtog 27 henvendelser om mulige placeringer af de nye skovområder, og valget faldt på arealer, tilhørende Nordrup kirke og Ugerløse kirke. Med støtte fra Region Sjælland vil der i løbet af det kommende år blive plantet 11,47 hektar blandet løvskov øst for Nordrup Kirke. Kirkeskoven får stier, bålhytte, sø og eng. Ugerløse Kirkeskov bliver på 6,7 hektar og plantes allerede i løbet af november i år. De nye skovområder ejes fortsat af henholdsvis Nordrup og Ugerløse kirke.

Kilde: *Licitationen*, 10/9-2015

2

Historien om Promessastiftelsen fortsætter

Firmaet Promessa Organic AB, der arbejder med at udvikle metoden til frysetørring af lig, blev erklæret konkurs i juni i år. Forud for det, var stifteren af firmaet - Susanne Wiigh-Mäsak – blevet erklæret personligt konkurs tidligere på året. Planerne var at fortsætte aktiviteterne under et nyt firmanavn; Osgripom AB. I juli måned blev der rejst en konkursbegæring mod selve Promessastiftelsen, grundet ubetalte regninger fra bl.a. et tysk advokatfirma. Det truer nu aftalen med Töreboda pastorat, om at opføre det første anlæg til frysetørring.

Der presses nu på, for at få tvangsbegravet de 5 nedfrosne lig, der stadig venter på at et frysetørringsanlæg bliver en realitet. Udgifterne til den fortsatte nedfrysning af ligene, er nemlig med i stakken af ubetalte regninger.

Kilde: *Kyrkogården nr. 4, 2015*

3

Menighedsråd på jeres måde

Det er en folkekirke – men der er knapt 2.000 forskellige måder at være det på.

Det er den kortfattede konklusion i undersøgelsen ”Menighedsråd på jeres måde”, som KORA har gennemført for Kirkeministeriet og som blev offentliggjort den 11. september i år.

Undersøgelsen viser, at der er endog meget store forskelle på, hvad landets mere end 1700 menighedsråd opfatter som de største udfordringer i det daglige arbejde. Undersøgelsen udpeger økonomi, personale og bygninger (incl. kirkegårde) som de områder, der volder flest problemer for menighedsrådene. Det er også områder, hvor lovgivningen placerer et klart ansvar for rådene i forhold til regler for budgetter og regnskaber, arbejdsgiverrolle overfor kirkens ansatte og ansvar for kirkens bygninger og ejendomme. På kirkeministeriets hjemmeside, www.km.dk, kan man finde et link til undersøgelsen, der bl.a. indeholder en oversigt over de forskellige samarbejdsmodeller, der anvendes indenfor samarbejde omkring kirkegårdsdrift.

Kilde: www.km.dk

4

Tørke på de californiske kirkegårde

Californien er ramt af den værste tørke i 100 år. En så omfattende tørke medfører selvsagt alvorlige problemer for den grønne sektor i området; inklusive kirkegårdene. Lokalt er der indført restriktioner for vandforbruget, og for hele Californien gælder et krav om en reduktion i vandforbruget på gennemsnitligt ca. 25 %.

Kirkegårdene i USA er generelt kendetegnet ved, at de for en stor dels vedkommende består af frodige grønne græsplæner med opretstående gravminder. Men med en så alvorlig tørke, kan plænerne på de californiske kirkegårde ikke længere

vandes og holdes grønne – og det tvinger nu kirkegårdene til at finde nye alternativer. På Rosemead Pioneer Cemetery i Los Angeles bliver græsplænerne udskiftet med tørketålende og naturligt hjemmehørende vækster. Andre steder vælger man at lægge barkflis ud på de afsvedne rester af det, der for nogle år siden var en frodig grøn plæne.

5

Ansøgning om midler fra Kompetencefonden

Midlerne fra Kompetencefonden skal bruges til udvikling af kompetencer for de ansatte i folkekirken m.v.

Ansøgning kan kun ske elektronisk i perioden:

mandag den 21. september 2015 til mandag den 16. november 2015 kl. 22.00

Det elektroniske ansøgningsskema kan findes på www.kompetencefonden.km.dk, hvor der også er en vejledning om krav og procedure for ansøgningen.

Uddannelsesudvalget ønsker at fremme flg. kompetencer:

- Kompetencer som kan afhjælpe mangler på grundlæggende og almene kvalifikationer
- Kompetencer som støtter forbedringer i arbejdet, gerne med en afsmittende virkning på omgivelserne
- Kompetencer til gavn for arbejdsmiljøet
- Kompetencer som er relevante i forhold til arbejdsmarkedet

I forbindelse med medarbejderudviklingssamtalen (MUS) skal der udarbejdes en individuel udviklingsplan. De kompetenceudviklinger, der søges midler til, skal fremgå af denne udviklingsplan.

Der kan søges midler til dækning af kursusudgifter, vikarudgifter, undervisningsmateriale samt andre udgifter, der skal afholdes i forbindelse kurset.

Der ydes støtte til kurser og uddannelsesforløb, der afvikles efter d. 31. december 2015.

Når ansøgningen er indtastet får menighedsrådet automatisk tilsendt en kopi af ansøgningen via menighedsrådets e-post adresse. Modtages e-posten ikke efter kort tid, er der risiko for at ansøgningen ikke er gået igennem og det anbefales derfor at gentage indtastningen. Det er derfor en god ide at indtaste ansøgningen 1 uge før fristens udløb.

Ansøgningen skal godkendes af menighedsrådet senest mandag d. 30. november for at være gyldig. Stiftet skal senest mandag d. 30. november modtage den godkendte ansøgning.

Fordelingen forventes at finde sted i Kirkeministeriets uddannelsesudvalg primo februar 2016 og ansøgerne kan forvente at modtage svar på ansøgningen omkring d. 1. marts 2016.

Midlerne fra Kompetencefonden kan søges hvert år. Kravene er de samme og ansøgningsfristen varierer ikke meget. Har du problemer med at opfylde de formelle krav til en ansøgning i år, er der ekstra god grund til at planlægge næste års ansøgning og få ønsker til efteruddannelse med i den kommende MUS-samtale.

Der henvises til:

- www.kirkeuddannelse.dk, hvor der er oplysninger om uddannelsesstilbud, MUS og målrettet kompetenceudvikling.
- de faglige organisationer, som kan hjælpe med yderligere vejledning.
- SCK's hjemmeside www.kompetenceudvikling.dk, hvor der kan findes oplysninger om MUS, kompetenceudvikling m.v.

6

Velkommen til nye kolleger

Benedikte Scheef er tiltrådt som Kirkegårdsleder den 1. september på Lundtofte Kirkegård.

Peder Kirkegaard er tiltrådt som kirkegårdsassistent den 15. september ved Herning Kirkegårde.

KALENDEREN

4. september – ultimo oktober 2015

Gravmindeudstilling på Kerteminde ny Kirkegård

Gravmindeudstillingen omfatter 5 kunstneres bud på det nutidige gravminde, udført i materialerne træ, sten, glas, metal og ler/keramik. Udstillingen kan ses indtil udgangen af oktober i år. Se mere her om inde i bladet.

20. – 23. oktober 2015

Krematoriekursus

DKL afholder krematoriekursus på Svendborg Vandrehjem/ Danhostel. Kurset henvender sig til alle i branchen - såvel nye som ældre medarbejdere, der ønsker at være opdaterede med de nyeste tiltag. Man kan se mere på www.dkl.dk. Tilmelding på e-mail: erik@dkl.dk

21. – 23. oktober 2015

Lederkursus på Vissenbjerg Storkro

FDK afholder kurset 'Lederen som forhandler og konfliktløser' (modul 3). Se mere på FDK's hjemmeside www.danskekirkegaarde.dk

10. marts 2016

Kirkegårdskonferencen på Hotel Nyborg Strand

5. – 7. september 2016

Årsmøde for FDK og DKL

Årsmødet 2016 afholdes på Scandic Hotel i Silkeborg.

Stærkt makkerpar til kirkegårde

GIANT

Landsdækkende salg og service

Giant D204SW/D254SW

Motor 20 eller 25 hk · Løftekraft 1100 kg · Egenvægt 1000 kg · Parallelføring på løftearm · Frem/bak i joystick · 4 hjulmotorer med el-hydraulisk diff.spærre

Giant findes i 34 forskellige modeller fra 1000-6000 kg

IHI 19VXT

1920 kg · Motor 15 HK · Udskydelige bælter 980/1310 mm · Luksus kabine med radio · Arbejdslygter · Mekanisk hurtigskift

IHI findes i 12 forskellige modeller fra 900-8000 kg

Brdr. Holst Sørensen A/S · tlf. 76884400 · www.bhsribe.dk

Læs referencer på hjemmesiden

Nu er det plantesæson!

■ Læg blomsterløg

Det er nu de forårsblomstrende løg skal lægges!

■ Udskift hækplanter

Vi leverer efter ønske, både i pletter og som barrods!

■ Udfør nyanlæg

Vi leverer ALT til dine efterårsplantninger!

Forhandler af

Dansk importør af

SikkerVand®

Kvalitetsstandard

Birkholm Planteskole · Farremosen 4 · 3450 Allerød · Tlf. +45 48 17 31 26 · birk-holm@birk-holm.dk · www.birk-holm.dk · www.birkholmshop.dk

Foreningen af Danske Kirkegårdsledere

Formand:

Klaus Frøderiksen, Garnisons Kirkegård
Tlf. 3542 7951
E-mail: klaus@garnisonskirkegaard.dk

Sekretariat:

Vagn Andersen, Hørsholm Kirkegård
Tlf. 4586 0584 - Fax 45 86 41 57
E-mail: kontor@danskekirkegaarde.dk

Se mere på www.danskekirkegaarde.dk

Fremsendelse af annoncer og artikler

Annoncer (reproklart materiale) skal helst afleveres som PDF-filer, for at undgå fejl i forbindelse med annoncens opsætning i bladet.

Billeder, der skal ledsage artikler, skal helst ikke lægges ind tekstdokumentet, men sendes separat. Det giver en bedre billedkvalitet i det trykte blad.

Danske Krematoriers Landsforening

Formand:

Allan Vest, Hjørring Kirkegård
Tlf. 9890 0555 – 2178 0367
E-mail: allan@hjoerringkirkegaard.dk

Næstformand og teknisk udvalg:

Tom Olsen, Fælleskrematoriet Sjælland
Tlf. 26 86 02 01
E-mail tom@motka.dk

Kursusudvalg:

Erik Bach, Aarhus kirkegårde
Tlf. 89 40 27 60 – 29 20 81 58
E-mail eb@aarhus.dk

Tommy Christensen, Svendborg kirkegårde
Tlf. 62 21 05 33 – 20 41 61 86
E-mail tc@svendborg-kirkegaarde.dk

Se mere på www.dkl.dk

Tidsskriftet 'KIRKEGÅRDEN'

Udkommer 6 gange årligt i samarbejde mellem FDK – Foreningen af Danske Kirkegårdsledere og DKL – Danske Krematoriers Landsforening

Oplag: 1.100 stk.

Abonnement: Kr. 320,- pr. år (400,- kr. pr. år for abonnenter udenfor Danmark)

Kontakt:

Lene Halkjær Jensen, Humlebæk Kirkegård
Tlf. 2624 7228 – Fax 4919 1142 – E-mail: lene.bladet@mail.dk

Udgivelser og deadlines i 2015 / 2016

Nr. 6, december 2015	15. november 2015
Nr. 1, februar 2016	15. januar 2016
Nr. 2, april 2016	20. marts 2016
Nr. 3, juni 2016	20. maj 2016
Nr. 4, august 2016	20. juli 2016
Nr. 5, oktober 2016	15. september 2016
Nr. 6, december 2016	15. november 2016

Bladet forventes at udkomme ca. en måned efter deadline.

Annoncepriser

1 side	kr. 3.500,-
1/2 side	kr. 2.500,-
1/4 side, stående	kr. 1.500,-
1/4 side, liggende	kr. 1.500,-
1/8 side	kr. 1.000,-
Visitkort	kr. 900,-

Ved 3 indrykninger pr. år gives 5 % rabat
Ved 6 indrykninger pr. år gives 10 % rabat
Priserne er eks. moms.

FRA REDAKTIONEN

Klipning af gravstedshækken – hvem skal betale? Fællesskabet eller gravstedsejeren? Er hækken en del af gravstedet, eller en del af kirkegårdsanlægget?

Argumenter for begge synspunkter findes, og de skal ikke fremføres her. Men vi konstaterer, at en hel del kirkegårde opkræver betaling for hækklipning, og mange gør ikke. Og nogle protesterer mod betalingen, selv om det er pålagt fra provstiuudvalget – f. eks. menighedsråd fra Morsø Provsti, som til kirkeminister Bertel Haarder fremfører, at gravstedshækkene er fællesskabets udgift.

I Kirkegården 3/2015 refererede vi biskoppernes suk over folkekirkens forskelsbehandling fra egn til egn: nogle steder forlanger man ekstra betaling for begravelser om lørdagen – andre steder gør

man ikke. Nogle steder er det gratis for medlemmerne at blive begravet, andre steder ikke.

Og sådan vil det nødvendigvis blive med kirkegårdsvedtægter og takster, fordi folkekirkens sogne og provstier i meget vid udstrækning kan bestemme over egne sager. Det giver stor lokal opbakning og legitimitet, men det giver også løftede øjenbryn, når brugerne opdager forskellene i kirkegårdenes forvaltning.

”Kirkeministeren kan fastsætte regler om beregning af kirkegårds- og krematorietakster” er ordlyden i lov om folkekirkens bygninger og kirkegårde, §12, stk.5. Det har kirkeministeren også gjort, men større national konsensus i sager som betaling eller ej for begravelsesomkostninger og hækklipning er ønskeligt.

Claudisvej 18, Dk-7430 Ikast, Telefon: +45 86865999, www.jessing.eu, info@jessing.eu

siden 1982

FORNYELSE
MED RESPEKT
FOR TRADITION

Se flere produkter på:
www.jessing.eu

JESSING
aps